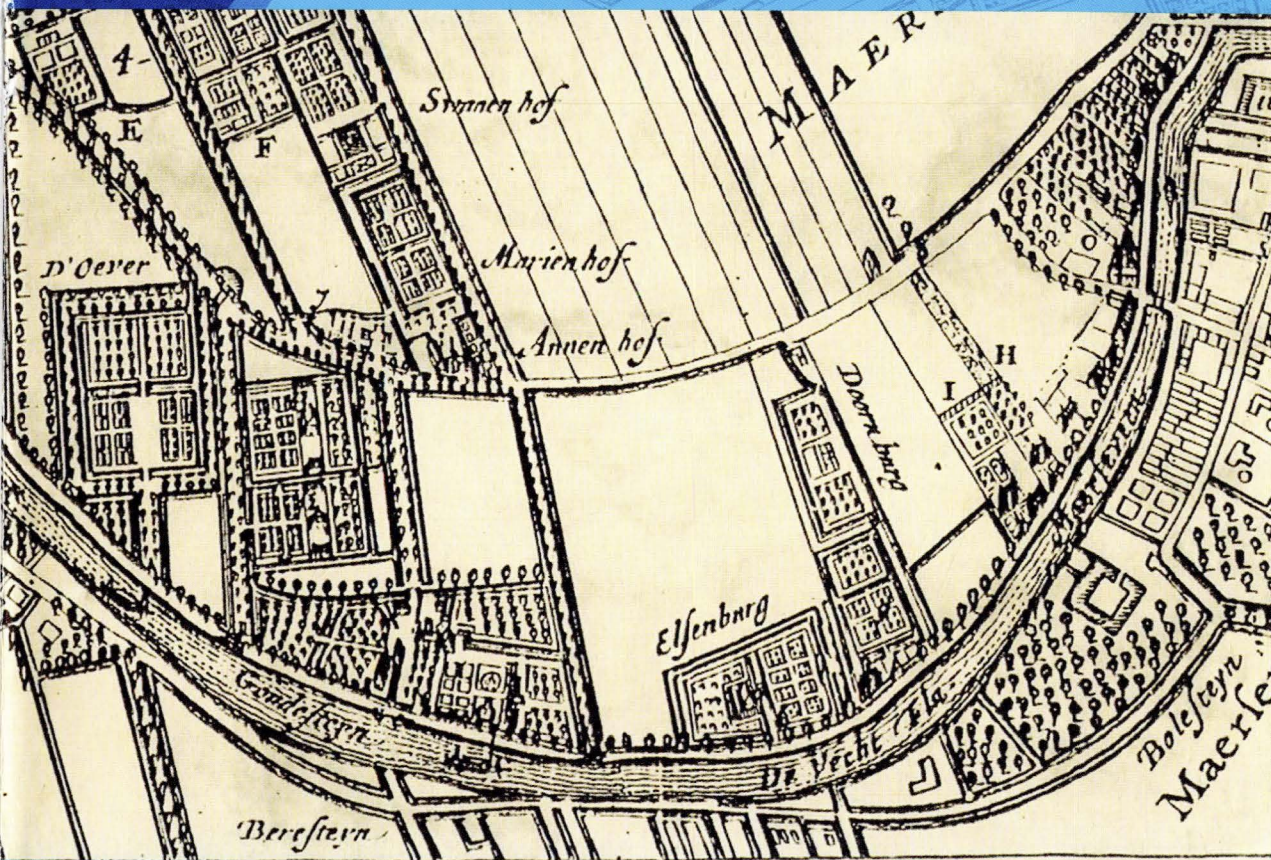

jaargang 45
nr. 1 - 2018

PERIODIEK

Historische Kring Maarssen

Met o.a.:

De eerste gemeenteraadsverkiezing in Maarssen na WOII

Kunst uit de Vechtstreek

Natuur voor Melk

Advertenties

Voor erkend scharewielers

**Slagerij
Dorresteyn**
sinds 1882

**Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen**

Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

**RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK**

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

VAN VREDENDAAL & ZN

aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561 356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465

Opgericht op 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Bestuur:

Michel van Schaik, voorzitter
Ron Moers, vicevoorzitter
Arie van Ginkel, secretaris
Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-564168, e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl
Ronald van Tongeren, penningmeester
Tineke Barneveld, Hans van Bommel, Henk Blaauw, Bert de Ruiter, Jan Simonis, Ria Tijhuis.

Leden van verdienste:

drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haaften (26-02-2015), mevr. R. Tijhuis (10-03-2016)

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002), Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006), B. Visschedijk (26-02-2009), Mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011), A. de Zwart (03-03-2011), H. Blaauw (06-03-2014)

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Arjan van Wee (secretaris), Piet Gentenaar, Nelleke Hendrikse, Bert de Ruiter, Ria Tijhuis. Kopij zenden aan: Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 0346-563599, e-mail: bestuur3@historischekringmaarsssen.nl (ook verkoop losse nummers).

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 14 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Ronald van Tongeren, Wilhelminaweg 1a, 3603 CR Maarssen, tel.: 0346-556696, e-mail: penningmeester@historischekringmaarsssen.nl. Eventuele stortingen op ons rekeningnummer NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester HKM.

Vormgeving en productie:

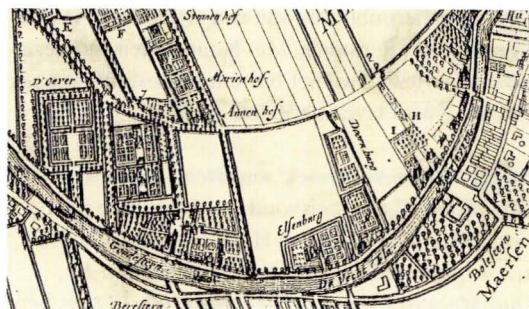
Topic Creatieve Communicatie, Wierden

Colofon en Inhoud	3
Kringnieuws	4
Convocatie	5
De eerste gemeenteraadsverkiezing in Maarssen na de Tweede Wereldoorlog. Het eerste en enige optreden van de CPN	6
Garage Mastenbroek in Maarssen	11
Kunst uit de Vechtstreek Deel 1 Het water van de Vecht	14
Het ontstaan en de ontwikkeling van de Bethunepolder Deel 2 Natuur voor Melk: Van veepolder tot natuurland	18
De wandeling van De Pijper in 1916, een terugblik Deel 3	24
Het Klooster Sint Jozef aan de Kerkweg	26
Elsenburg, de verdwenen buitenplaats Deel 5	30
Uit de Oude Schoendoos Deel 73	38

OP DE COVER

PERIODIEK

Een uitsnede van een kaart uit 1660 van "Een klein gedeelte van de Heerlijkeit van MAERSEVEEN"

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.

De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.

U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 maart 2018.

Nieuwjaarswens

Het bestuur van de HKM wenst alle leden van de Kring een voorspoedig 2018 in goede gezondheid. Wij vertrouwen erop ook in dit nieuwe jaar op uw steun en belangstelling voor onze activiteiten te mogen rekenen.

Data van lezingen

Donderdag 8 maart 2018: Jaarvergadering met lezing van Hans van Bommel over Op Buuren.
Donderdag 19 april 2018: 'Maarssen op de kaart en vanuit de lucht' door Hans van Bommel.
Alle lezingen vinden plaats in de Open Hof en beginnen om 20.00 uur.

Arie de Zwart-lezing

Het bestuur van de HKM heeft besloten om ter ere van Arie de Zwart - meer dan veertig jaar het historisch geheugen van de Kring en groot auteur van het Periodiek - vanaf 2018 jaarlijks, rond zijn verjaardag op 4 oktober, een 'Arie de Zwart-lezing' te organiseren. De lezing zal worden afgestemd op de onderwerpen waarover Arie in het Periodiek veelvuldig geschreven heeft. De lezing zal samen gaan met een door de redactie van het Periodiek te verzorgen herpublicatie van een artikel van Arie de Zwart uit het Periodiek. Met het instellen van deze bijzondere lezing wil het bestuur de herinnering aan Arie de Zwart levend houden.

Nieuw 'boerderijenboek' van Henk Blaauw

Op vrijdag 27 oktober vond de presentatie plaats van het nieuwe boek van Henk Blaauw; *'Verdwenen en bestaande boerderijen in Tienhoven Ut., Oud-Maarsseveen en de Bethunepolder'*. Dit is het derde deel van de serie. Deel 1 kwam uit in 2009 en deel 2 in 2014.

Ook dit lijvige en fraai uitgevoerde boekwerk van ruim 430 pagina's bevat een schat aan informatie over de geschiedenis van vele boerderijen en de boerenfamilies die er hun bedrijf hadden. De talrijke foto's zijn prachtig en geven een duidelijk tijdsbeeld weer in combinatie met de zorgvuldig beschreven informatie over de afgebeelde personen. Het boek is uitgegeven door de Historische Kring Maarssen en onder andere dankzij enkele sponsors tot stand gekomen.

Schenkeningen

Van de dochters van mevrouw A. van Dam ontving de Kring een schilderij van de hervormde kerk in de sneeuw. Het schilderij is aangeboden aan het Vechstreekmuseum om tentoongesteld te worden tijdens de expositie Feestelijke wintertentoonstelling.

Wij kregen van de heer A.G.G. Stigter een drietal fotoboeken over de voormalige Bredero Betonfabriek die gemaakt zijn voor zijn vader Ir. A.Th. Stigter, voormalig directeur van deze fabriek. Met dank aan de gevers.

Excursie op zaterdag 26 mei 2018

De bus brengt ons deze keer naar Zeeland. 's Ochtends bezoeken we Zierikzee en gebruiken daar de lunch op eigen gelegenheid. 's Middags bezoeken wij het Watersnoodmuseum in Ouwkerk. Wij vertrekken om 08.30 uur van het Harmonieplein. De deelnameprijs is € 32,00 voor leden en € 37,00 voor niet-leden. Deelnemers die in het bezit zijn van een geldige Museumkaart, kunnen deze 's middags gebruiken en besparen de kosten van de toegangsprijs van € 9,50. Voor hen is de deelnameprijs € 22,50 resp. € 27,50.

U kunt zich opgeven tijdens de jaarvergadering op 8 maart 2018 en daarna bij onze penningmeester Ronald van Tongeren, bij voorkeur per e-mail via het adres rtongere@ziggo.nl of 's avonds tussen 19.00 en 20.00 uur via telefoonnummer 0346-55 66 96. Gelijktijdig moet het verschuldigde bedrag worden overgemaakt op rekeningnummer NL93INGB0002907376 ten name van de penningmeester Historische Kring Maarssen. Uw deelname is pas definitief als wij het geld ontvangen hebben. Entrees en koffie zijn bij het deelnamebedrag inbegrepen. ●

Convocatie

Donderdag 8 maart 2018 houdt de Historische Kring Maarssen haar jaarlijkse algemene ledenvergadering. Het bestuur nodigt alle leden uit om deze vergadering bij te wonen. De bijeenkomst wordt gehouden in de Open Hof, Kerkweg 60 te Maarssen. Aanvang 20.00 uur.

Het financieel jaarverslag 2017, de begroting voor 2018, de notulen van de ledenvergadering van 9 maart 2017, evenals het jaarverslag over 2017 zijn op de avond van de vergadering aan de zaal verkrijgbaar.

Vanaf twee weken voor de vergadering worden de stukken op onze website gepubliceerd.

www.historischekringmaarssen.nl/home/bestuur-en-organisatie/verantwoording/

Agenda

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Notulen van de jaarvergadering van 9 maart 2017
4. Jaarverslag over het jaar 2017 van de secretaris
5. Financieel verslag over 2017 en de begroting voor 2018
6. Verslag van de kascommissie
7. Vaststelling van de contributie over 2018
8. Verkiezing kascommissie
9. Bestuursverkiezing, zie hieronder
10. Activiteitenjaarplan 2018
11. Rondvraag
12. Sluiting

Na een termijn van drie jaar treden statutair af mevrouw Ria Tijhuis en de heren Bert de Ruiter en Arie van Ginkel. Allen hebben zich bereid verklaard een herbenoeming te aanvaarden.

Namen van tegenkandidaten kunnen tot de aanvang van de vergadering bij het bestuur worden bekend gemaakt.

Lezing over Op Buuren

Hans van Bommel houdt op deze avond na de pauze een lezing over de namen van de straten en pleinen in de wijk Op Buuren. Waarom heet de wijk eigenlijk Op Buuren? Wie was Homan van der Heide?

Wat hebben namen als Reineke van Stuwe, Marie van Zeggelen en Cees Klap te maken met Op Buuren, Maarssen of de Vechtstreek? Hans van Bommel neemt ons op zijn eigen wijze mee naar de rijke geschiedenis van Op Buuren en de Vechtstreek.

Niet-leden zijn welkom bij deze lezing. Zij betalen vijf euro entree. Ook mogen zij aanwezig zijn bij de jaarvergadering, maar zij hebben geen stemrecht.

Het bestuur hoopt velen te mogen begroeten op deze avond in de Open Hof.

Namens het bestuur,

Arie van Ginkel, secretaris

Het eerste en enige optreden van de CPN

.....
Auteur: Wally Smits

Het Kiescollege

“Den 29sten Augustus 1941 vergaderde de Raad dezer gemeente voor het laatst voor zijn tijdelijken gedwongen rust,” sprak burgemeester Van Haselen ruim vier jaar na die datum op 7 december 1945 in zijn openingsrede voor de eerste gemeenteraad na de bevrijding. Echter, deze gemeenteraad was niet door de zo verlangde vrije verkiezingen tot stand gekomen. De Nederlandse regering in ballingschap had, vooruitlopend op de bevrijding en het herstel van de democratie, bij Koninklijk Besluit

2 leden van de Groep Hervormde Kiezers,
2 leden van de Neutrale Groep, de ‘voormalige’ Liberale Partij,
3 leden van de ‘voormalige’ Anti-Revolutionaire Partij (ARP) en
9 leden waarbij de ‘voormalige’ partij niet vermeld staat.
Het is onnodig om alle namen van dit kiescollege te vermelden, maar de burgemeester vond het wel nodig om bij meerdere personen te vermelden hoe zij het vertrouwen van de bevolking hadden verkregen. Van de volgende personen werd nog eens extra vermeld dat zij lid waren van de Nederlandse

: *Tegen de achtergrond van de toenemende spanningen tussen*
: *Oost en West werden de communisten argwanend bekeken.*

van 12 april 1945 een Tijdelijke Voorziening Gemeenteraden afgekondigd. De tijdelijke raad zou gekozen worden door een kiescollege. Dit kiescollege zou gaan bestaan uit leden *“die geacht worden het vertrouwen van de inwoners tijdens de vijandelijke bezetting te hebben behouden of verkregen”*.¹⁾ Eind juli ging de burgemeester met drie vertrouwenspersonen aan de slag om een lijst te maken van leden voor dit kiescollege. Het college zou moeten bestaan uit drie maal het aantal te kiezen raadsleden. Maarssen had 11 raadszetels, dus moest het kiescollege uit 33 personen bestaan. De lijst die tot stand kwam, was een afspiegeling van de vooroorlogse verhoudingen en zag er als volgt uit:

9 leden van de ‘voormalige’ Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP),
6 leden van de ‘voormalige’ Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP),
2 leden van de Christelijk Historische Unie (CHU),

Binnenlandsche Strijdkrachten, de ‘opvolger’ van het verzet:

De Vries, Gerrit, 36 jaar, boekhouder, SDAP,
Snier, Frederik, 37 jaar, boekhouder (-),
Anderson, Jan Carel, 40 jaar dierenarts, CHU,
Sjollema, Hendrik, 38 jaar, boekhouder, Groep Hervormde Kiezers,
Rossum, Adriaan Johan, 56 jaar, fabrieksdirecteur, Liberale Partij en
Degen, Aalbert, 39 jaar, ambtenaar van bijstand (-).
Genoemd als lid van de Binnenlandsche Strijdkrachten werden ook de niet in het kiescollege opgenomen heren Van Putten, Hendrikus, 31 jaar, rijwielhersteller, RK Staatspartij en
Wymstra, Wybren, 57 jaar, architect, Neutrale Groep, voormalige Liberale Partij.

De Commissaris van de Koningin in de Provincie Utrecht had besloten dat voor alle gemeenten in de provincie Utrecht maar één stembureau zou

worden ingericht en wel in het Provinciehuis, Achter Sint Pieter 10 te Utrecht. Voorzitter van dat stembureau werd Mr. G.A. Diepenhorst. Het zou voor dit verhaal te ver gaan om alle leden van deze tijdelijke gemeenteraad op te sommen, maar het elftal gemeenteraadsleden was bijna net als voor de oorlog afkomstig uit de Christelijk Historische Unie (3), De Rooms-Katholieke Staatspartij (3), de Groep Neutralen (2), de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (2) en de Anti-Revolutionaire Partij (1). In afwachting van de echte gemeenteraadsverkiezingen in 1946 was voorlopig de oude orde hersteld. Deze gang van zaken en de resulterende uitslag leek de meeste mensen wel redelijk, maar de Communistische Partij Nederland vond het een aanfluiting, een 'ondemocratisch gedoe'. Volgens een artikel in hun partijblad De Waarheid werd er niet op lijsten maar op personen gestemd. Het argument dat van 57 gemeenten de bevolkingsregisters waren verdwenen, werd als zwak afgedaan. Hetzelfde gold voor het feit dat er vele valse persoons- en stamkaarten in omloop waren en dat in vele gemeenten het gemeentepersoneel óf niet meer compleet was óf nog gezuiverd moest worden. Hun standpunt was dat je beter in december democratische verkiezingen kon houden met als identiteitsbewijs de distributiestamkaart.²⁾

De Communistische Partij Nederland

In 1909 splitste een deel van de SDAP zich af in een meer radicale Sociaal-Democratische Partij (SDP), die na de Oktoberrevolutie van 1917 in Rusland zijn naam veranderde in Communistische Partij Holland om aan te duiden dat hun doel gelijk was aan dat van de Russische revolutionairen. In deze tijd vergaloppeerde de leider van de SDAP Troelstra zich door te stellen dat het een

illusie zou zijn om te denken dat de revolutie bij de Nederlandse grens zou ophouden. Mede hierdoor werd het socialisme met enig wantrouwen bekeken. Ambtenaren bijvoorbeeld mochten geen lid zijn van deze partij. In 1935 veranderden de communisten hun partijnaam in Communistische Partij Nederland (CPN), een naam die ze zouden behouden tot de partij in 1989/90 opging in Groen Links.

Tot de Tweede Wereldoorlog had deze partij weinig invloed op het politieke leven. Tijdens de oorlog veranderde dit aanzienlijk. Hoewel de partij verboden was, bleef hun blad De Waarheid als krant illegaal verschijnen en vele communisten maakten deel uit van het verzet en lieten het leven. Ze zijn vooral bekend geworden als de initiators van de Februaristaking van 1941, een protest tegen de Jodenvervolgelingen. Het eerste jaar na de bevrijding was De Waarheid de krant met de grootste oplage die vooral via colportage aan de man werd gebracht, wellicht mede omdat De Telegraaf tot 1949 een verspreidingsverbod had. De populariteit van de communisten zag men echter nergens weerspiegeld in de tijdelijke gemeenteraden, ook niet in Maarssen.

De eerste democratische gemeenteraad van Maarssen

In het kader van wat hieronder volgt, geef ik een beeld van de onderwerpen die door de schrijvers en lezers van De Waarheid (editie Utrecht) in de eerste jaren na de bevrijding belangrijk gevonden werden (zie afbeelding 1). Geregeld verschenen er artikelen waarin de hoge prijzen en de lage lonen werden geheld. Nederlands-Indië werd consequent Indonesië genoemd en er mocht geen man heen om de kolonie weer onder Nederlands

Dagblad De Waarheid, in 1940 als verzetskrant opgericht, was het partijblad van de Communistische Partij Nederland (CPN). Na opheffing van de CPN in 1989 werd niet lang daarna ook de krant opgeheven.

Donderdag 19 Juli 1945

5e Jaargang

DE WAARHEID
VOLKSDAGBLAD VOOR NEDERLAND

WEEK-ABONNEMENT 26 cent
MAAND-ABONNEMENT 1.10
KWARTAAL-ABONNEMENT 3.30

Eenheidsvakcentrale
telt reeds 150.000 leden
Bestuur geeft uiteen-

Feest op Russische vloot
Radio Morkou meldt, dat de 250e verjaardag der oprichting van de Russische marine Zondag gevierd zal worden. Sedert het begin van haar geschiedenis heeft de vloot deelgenomen aan 24 grote zeelagen, die in 22 overwinningen eindigden. Tijdens de huidige oorlog heeft de vloot

Inlichtingen
gevraagd om!...
V. E.H. lezer van ons blad
verleent nog in de draue

Min. Li...
geld...
N. verschillen
A. ben wij er
dat wij over d
regelen door s

beheer te brengen. Woest werd gereageerd op het plan van de regering om 'lichte' oorlogsmisdadigers naar huis te sturen en van de zittingen van de oorlogstribunalen werd uitgebreid verslag gedaan. Indien de geëiste doodstraf niet in het eindvonnis terugkwam, werd er schande van gesproken. En natuurlijk werden de ontwikkelingen in de Sovjet-Unie uitgebreid behandeld. Voorts kreeg de aan de CPN gelieerde Eenheids Vak Centrale (EVC) de nodige aandacht.

Vooruitlopend op de verkiezingen voor de gemeenteraad waren de verkiezingen voor de Tweede Kamer in mei 1946 al een teken dat er iets verrassends zou gebeuren. De CPN kreeg maar liefst 10,57% van de stemmen en kwam met 10 zetels (van de toen nog 100) in de Tweede Kamer.³⁾ Hoe zou dat gaan bij de lokale verkiezingen die op 26 juli 1946 zouden worden gehouden? Het

antwoord kan kort zijn: ongeveer hetzelfde. Lijst 2 werd aangevoerd door de dertigjarige loodgieter Cees Cadel uit de Bolensteinestraat (zie afbeelding 2). Zijn arbeidersafkomst en verzetsverleden werden vermeld in zijn beschrijving in De Waarheid (zie afbeelding 3). Hij kreeg tijdens de verkiezingen 181 stemmen en de nummer twee op de lijst, H.W. Timmer, slechts 6. Tezamen waren ze goed voor 9,2% van het aantal stemmen, dus 1,3% onder het landelijk gemiddelde van de verkiezingen voor de Tweede Kamer. Hoewel de kiesdeler 202 6/11 was kreeg Cadel toch een zetel in de gemeenteraad (zie afbeelding 4). Tot 1949 zou de CPN met de nodige hiaten aanwezig blijven in de gemeenteraad van Maarssen.

Inventarisatie CPN-leden

Tegen de achtergrond van de toenemende spanningen tussen Oost en West - we staan aan het begin van de Koude Oorlog en het ontstaan van het IJzeren Gordijn - werden de communisten argwanend bekeken. Net als voor het uitbreken van de oorlog werd er een lijst aangelegd, in dit geval niet van NSB-ers zoals vlak voor het uitbreken van de oorlog was gebeurd, maar van het nieuwe gevaar...: de leden en sympathisanten van de CPN.⁴⁾ Welk doel de lijst had en of de lijst doorgestuurd is naar

Stemt rood!

De C.P.N. heeft lijst

4 in Zuilen
A. F. KASBERGEN

2 in Maarssen
C. CADEL

4 in Maartensdijk
H. C. J. VERSTEEG

2 in Jutfaas
C. v. d. BOVENKAMP

6 in de Bilt
VAN BEYNUM

Cornelis Cadel, de
candidaat der Maarssense arbeiders, is van beroep loodgieter en verzorgt het agentschap van de Waarheid. De Nazi's vonden in hem een vastberaden tegenstander. Hij verspreidde illegale lectuur en maakte een langdurige onderduikperiode door. De arbeiders van Maarssen weten, dat zij in Cadel een man voor zich hebben, die één van hen is en door dik en dun voor hun belangen zal opkomen. En dáar gaat het tenslotte om!

de centrale overheid, wordt nergens vermeld. Het kan best zijn dat hij is opgesteld met het oog op een eventuele Sovjetaanval op het westen en dan de staatsvijandige individuen direct geïnterneerd konden worden.

Op een andere lijst waarop de namen staan van personen die uit de Sovjet-Unie en haar satellietstaten hier in Maarssen terecht waren gekomen, staat wel vermeld dat hij ten behoeve van de Binnenlandse Veiligheidsdienst is opgesteld.⁵⁾ Er staan maar liefst 44 namen en adressen op van zekere CPN-leden, vijftien vermoedelijke leden, twaalf abonnees op De Waarheid waarvan er acht tevens lid van de CPN waren, elf inwoners waren abonnee op Werkend Nederland waarvan er zeven ook lid waren van de CPN. Wat betreft de straten waar deze mensen woonden, komt mijn verwachting uit: de Friezenbuurt wordt veelvuldig genoemd, evenals de kleine huisjes langs de Straatweg richting Utrecht, de Kanaalstraat en de Nassaustraat. In de lijst staan ook meerdere mensen vermeld die in de toen nog zelfstandige gemeente Maarsseveen woonden. Als het daarbij bleef, zou het een droge opsomming zijn, maar bij de omschrijvingen van de personen viel alle objectiviteit van de samenstellers weg. Ik beperk mij tot het noemen van de initialen. Van C.S., van beroep artiest, werd vermeld dat hij

veel bezoek van enige dames ontving met wie hij zogenaamd ontspanningsavonden organiseerde en dat "*hij thans is ondergedoken, daar hij in militaire dienst moet*". Het minst goed kwamen de leden naar voren die na de bevrijding lid waren geworden. H.W.T. werd in staat geacht tot extremistische daden; H. van M., kandidaat-gemeenteraadslid, was agressief; P. van D. was al twee keer veroordeeld en B.S., voorzitter van de EVC, werd als dronkaard weggezet. De vijf leden van de familie Van D. stonden ook niet gunstig bekend. Bovendien werd hier nog vermeld dat moeder Van D. blij was dat één van haar zoons in Indië was gesneuveld omdat hij niet tot hun partij behoorde. Gevaarlijker was A. de K., chauffeur, die nota bene ook nog eens lid was van de Oranjevereniging. D.J.L. maakte het helemaal bont. Deze lasser was tijdens de oorlog lid van het Arbeidsfront, haalde hiervoor geld op en sprak op een bijeenkomst de wens uit dat de burgemeester eens moest worden bijgebracht dat hij zich beter moest instellen op de nieuwe tijd. Nog zo'n type was J. van A. die tijdens de bezetting vergaderingen van de NSB bezocht, na de oorlog zijn heil zocht bij de CPN en ook nog eens met De Waarheid ventte. De lijst met vooral negatieve beschrijvingen is veel langer, maar ik laat het hierbij. De sfeer is duidelijk. Over

het algemeen staan in de lijst handwerkers genoemd zoals bankwerkers, lassers en dergelijke, met als uitzondering de in potlood toegevoegde onderwijzer aan de plaatselijke ULO-school. Op de lijst van mensen van wie "*redelijk kan worden aangenomen lid te zijn van de CPN*" staat boekdrukker S. vermeld.

DRIEBERGEN. — C.H. en A.R. 2090 (2370), zes zetels, P.v.d.A. 1448 (1486), vier, C.P.N. 194 (155), —, K.V.P. 822 (899), twee, Drieb. Belang 390 een. St. Ger. 299 (325), een, P.v.d.V. 332 (650), een.

MAARSSSEN. — De uitslag der stemming is hier als volgt:

C.P.N. 189 (169), een zetel, P.v.d.A. 530 (559), drie, K.V.P. 626 (670), drie, C.H. en A.R. 554 (754), drie, Vrije Prot. 214 (—), een.

Onze vriend Kees Cadel, die hier de C.P.N. in de raad zal vertegenwoordigen.

Afbeelding 2: Lijst 2 in Maarssen werd aangevoerd door de dertigjarige loodgieter Cees Cadel.

Afbeelding 3: Lijsttrekker Cees Cadel wordt voorgesteld aan de lezers van De Waarheid.

Afbeelding 4: De uitslag van de eerste gemeenteraadverkiezingen na WOII in Maarssen. De CPN kreeg één zetel in de raad.

Cadel's optreden in de gemeenteraad

Namens de partij en zijn achterban nam Cadel zitting in de Raad. Al bij de installatie bleek dat burgemeester Van Haselen vreesde dat Cadel partijpolitiek zou gaan bedrijven. Hij bracht hem in herinnering dat *"het in den raad uitsluitend om de belangen der gemeente gaat en dat persoonlijk-, partij- of groepsbelang hier niet mag medespreken"*. Toen partijgenoot Timmer in juni 1947 werd geïnstalleerd kreeg hij hetzelfde te horen: *"Hij (de burgemeester) vertrouwt dat de Heer Timmer aan de belangen der gemeente zal willen medewerken zonder daarbij te letten op partij- of groepsbelang."*⁶⁾ Toen echter in april 1947 J. Bosscher werd geïnstalleerd als raadslid ter vervanging van mevrouw S. Tellegen-Sybranda, was de toon veel vriendelijker: *"De voorzitter spreekt het vertrouwen uit, dat de heer Bosscher in aangenome geest de belangen der gemeente zal behartigen"*. Nog hartelijker werd J. van der Lugt ontvangen op 23 december 1947. De burgemeester *"wenst hem geluk met zijn benoeming en hoopt dat hij in de uitoefening van zijn taak voldoening zal mogen vinden."*

Maar Cadel liet zich niet intimideren en tijdens de eerste vergadering van de democratisch verkozen gemeenteraad op 3 september 1946 kwam hij bij de rondvraag al op voor de verdrukten in de gemeente. De notulen vermelden dat *"De heer Cadel zegt gelezen te hebben, dat de doortrekking van de waterleiding tot Maarssenbroek (Oost) met het oog op de hoge kosten is afgewezen. De bewoners zijn nu aldaar op slootwater en andere middelen aangewezen. Spreker doet het voorstel om tot doortrekking te besluiten."* Hoe sympathiek het ons ook kan voorkomen, de burgemeester kapte hem af met de mededeling dat een rondvraag bedoeld is als rondvraag en niet om met voorstellen te komen.

In november kwam voor Cadel de volgende te-leurstelling. Agendapunt 11 ging over belasting op gemakkelikheden. Cadel stelde voor (het was nu immers geen rondvraag) om te belasten volgens een percentage van de entreegelden. De enige voorstemmer van dit amendement was Cadel zelf... Vervolgens stelde hij dat danscursussen en danslessen niet onder de gemakkelijheidsbelasting behoorden te vallen aangezien dansles bij

de opvoeding hoort. Het voorstel werd niet eens in stemming gebracht; zoveel weerstand bestond ertegen. Tijdens de rondvraag van de raadsvergadering van november 1947 drong Cadel in verband met de enorme woningnood in de gemeente aan op verbetering van een leegstaand huisje aan de Achterstraat (Nassaustraat), eigendom van de gemeente. De burgemeester antwoordde dat het huisje ongeschikt was voor bewoning en bovendien eigendom van de gemeente Maarsseveen. Zijn opmerkingen over de te lage lonen van het gemeentepersoneel, zijn verzoek om een wacht-lokaal en toiletruimte bij de bushalte, evenals zijn klacht over de geringe glasvoorziening werden allemaal afgewimpeld. Op zijn verzoek om medewerking van B en W om een geschikt terrein voor de verschillende voetbalverenigingen te realiseren antwoordde de burgemeester dat *"met het oog op de financiën van de gemeente weinig te verwachten"* was.

Concluderend kunnen we stellen dat de Robin Hoods van de arbeiders in de gemeenteraad meer hebben gefigureerd als vechters tegen de bierkaai. Uit idealisme en met veel goede bedoelingen is veel geprobeerd, maar niets bereikt.⁷⁾ ●

Noten

1. Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen (RHCVV). Gemeentearchief Maarssen 1939-1957. Inv. nr. 90 K.B. van 12 april 1945 art. 2 lid 3.
2. De Waarheid, 20 september 1945. IISG Inv. nr. ZF 1584.
3. De Waarheid, 18 mei 1946.
4. RHCVV. Gemeentearchief Maarssen 1939-1957. Inv.nr. 283.
5. RHCVV. Gemeentearchief Maarssen 1939-1957. Inv. nr. 333. Beide lijsten (ook Inv. nr. 283) zijn gemaakt tussen 1945 en 1950. Bij Cornelis Cadel staat vermeld dat hij de gemeente heeft verlaten. Dat moet voor of omstreeks oktober 1948 zijn geweest. Zie ook noot 7.
6. RHCVV. Gemeentearchief Maarssen 1939-1957. Inv. nr. 1: notulen Gemeenteraad.
7. Het is onduidelijk wanneer Cadel precies is teruggetreden, maar feit is dat Timmer op 30 juni 1947 werd geïnstalleerd en dus gemeenteraadslid werd. We zien vervolgens dat Timmer op zijn beurt in januari 1948 weer terugtrad en Cadel op 14 april 1948 weer in de raad verscheen, maar daarna wegens ziekte niet meer in de raad aanwezig was.

Garage Mastenbroek in Maarssen

.....
Auteur: Rob Franse

Midden in het dorp aan de Breedstraat, achter de in het oog springende Shell pompen, bevond zich tussen de veelal op straat staande spijlbusjes en Kevers, Volkswagendealer Mastenbroek. Op die voor ons bekende plek is het echter niet begonnen. Het begon vlak na de oorlog met automonteur Evert Mastenbroek uit Barneveld, die de gelegenheid kreeg om een garagebedrijfje over te nemen van ene Jo Westerik aan de Wilhelminaweg in Maarssen, een bedrijfspand dat verhuurd werd door Toon Eglem. We schrijven 1946. Een garagebedrijf was in die tijd iets voor monteurs die van alle markten thuis waren. Improviseren was een must. De reden daarvoor was heel simpel: Nederland was arm, dus moest je werken met wat er te krijgen was. En dat waren, wanneer je het over auto's had, vooral andere auto's of onderdelen daarvan. Zo was het in die tijd niet ongebruikelijk om een motorblok uit een oude Amerikaan in een Ford te monteren. Als het maar reed! Een mooi voorbeeld daarvan was de Plymford; een Ford met een Plymouth-motor erin.

Garagebedrijf Mastenbroek lag dus aan de Wilhelminaweg nr. 5, tussen de Wilhelminakapel en de Ridderhofstad Bolenstein met uitzicht op de Vecht en de buitenplaats Doornburgh aan de overkant. En wonen in een woonark op honderd meter van de garage. Het klinkt idyllisch, maar het was stomweg hard werken voor Evert Mastenbroek en de paar man die hij in dienst had. Het was ook in die tijd dat Mastenbroek zorgde voor een vrachtwagen voor het verhuisbedrijf van de firma Niekerk en dat de firma Verdonk (ijzer en hout) zorgde voor de opbouw van de wagen (precies, al die mooie houten latjes). Dorpse ondernemers die elkaar hielpen en nodig hadden! In 1952 deed zich de mogelijkheid voor om het bedrijf te verhuizen naar de Breedstraat. Het pand van de busremise van Oskam kwam vrij en dat was een mooie kans voor het snel groeiende bedrijf van Evert. Midden in het dorp met gelegenheid tot uitbreiding; wat

wil je nog meer. En groeien deed het bedrijf! Zeker toen in 1957 het Volkswagendealerschap voor de gehele Vechtstreek bemachtigd werd. Er brak een prachtige tijd aan van hard werken in een herrijzend Nederland. Een Nederland dat transport nodig had. Transport voor alle mogelijke goederen en materialen én transport voor de man en zijn gezin. Volkswagen speelde daar nu precies op in met de Kever en de spijlbus... De spijlbus zult u zeggen? Jazeker, dat was de bijnaam van het eerste transportbusje dat Volkswagen, naar een idee van de Nederlander Ben Pon, sinds de jaren vijftig maakte. De reden voor die bijnaam is heel simpel: De voorruit bestond uit twee delen met een spijlertussen. Vandaar de bijnaam 'spijlbus'.

• Zo zat de firma Mastenbroek aan
• beide kanten van het kanaal en
• van het spoor en waren zowel het
• dorp als 'Broek' goed te bedienen.

Mastenbroek was vanaf dat moment niet alleen maar een garagebedrijf dat repareerde, ombouwde en gebruikte auto's verkocht, maar was nu ook verkoper van spiksplinternieuwe Volkswagens! Die werden natuurlijk niet alleen verkocht en onderhouden maar na verloop van tijd ook geleased. Zo werd in 1967 een contract afgesloten met Strukton voor full operational lease voor een deel van het wagenpark. Meer handel en meer onderhoud betekent dat je ook meer ruimte nodig hebt. Dat werd gerealiseerd door rond 1960 de naastgelegen melkhandel van Arie van de Hoven over te nemen, inclusief een flink stuk grond tot aan de Vecht. Die extra ruimte werd vanaf 1968 gebruikt voor een echte showroom. In 1973 werd er zelfs een complete hal aan vast gebouwd. Het was een tijd van ongekennde economische groei waar de firma Mastenbroek gretig op insprong. Het gezin woonde boven het bedrijf zodat vader Evert

echt altijd in het bedrijf aanwezig kon zijn. Dat gold eigenlijk vanaf begin jaren zestig ook voor zoon Jan die al op 14-jarige leeftijd meewerkte in het bedrijf. Jan zou, kort onderbroken door de militaire dienstplicht, zijn hele leven als technische man werken in het familiebedrijf. Dat bedrijf kreeg nog meer 'familie'-vorm toen jongere broer Evert ook in de zaak kwam werken. Vader Evert als eigenaar en de zonen Jan en Evert jr. in de techniek respectievelijk in de verkoop. Hard werken, altijd aanwezig zijn, goed personeel inhuren en slim investeren. In de jaren zestig en zeventig betaalde zich dat ook uit. Heel Nederland wilde autorijden.

Toch gaat ook in welvarende jaren niet altijd alles vanzelf. Wat te denken van de oliecrisis met de auto-loze zondagen van begin jaren zeventig, of de huizen-crisis van begin jaren tachtig? De firma Mastenbroek sloeg zich er goed doorheen. Ook al doordat de mateloos populaire Kever werd opgevolgd door de eveneens zeer populaire Golf. Misschien minder iconisch dan de Kever en het busje maar wederom een veelgevraagde en gereden auto. En het hield niet op: in 1974 werd Mastenbroek ook nog eens dealer van Audi; een kwaliteitsimpuls van jewelste en (dus) nog meer auto's. Als ik de beide broers mag geloven dan stond het in die jaren rondom de garage op de Breedstraat overal vol met auto's van Mastenbroek zonder dat dit voor overlast zorgde. In 1980 werd door Evert sr., dan 63 jaar oud en nog altijd eigenaar en directeur, een stuk grond gekocht aan de Sterrebaan. Daar was niet alleen ruimte om uit te breiden in vierkante meters, maar je zat ook middenin het groeigebied Maarssenbroek/Lage Weide. Wat een mooie kansen voor een echte ondernemer en zijn zonen. Heel veel particulieren die tevens forens waren (veelal met de auto) en een enorm aantal bedrijven die natuurlijk ook alle mogelijke vormen van vervoer nodig hadden, kwamen bij Mastenbroek. Er zijn in de jaren tachtig en negentig dan ook heel wat bestelauto's verkocht. De verkoop van nieuwe auto's werd in Maarssenbroek geconcentreerd en in de Breedstraat bleef een flink deel van het onderhoud plaatsvinden, alsmede de verkoop van gebruikte auto's. Zo zat de firma Mastenbroek aan beide

kanten van het kanaal en van het spoor en waren zowel het dorp als 'Broek' goed te bedienen.

Nog was de groei niet voorbij. Zo werd in het jaar 2000 het pand op de Planetenbaan betrokken. Dat gebeurde onder leiding van zoon Evert die sinds 1985 het roer van vader had overgenomen. En de Sterrebaan dan? Dat pand op die plek werd ingericht voor 'schade'. Zo was Mastenbroek gevestigd op maar liefst drie locaties: Breedstraat, Sterrebaan en Planetenbaan. Nu zijn ze bij de familie Mastenbroek niet alleen monteur en verkoper, maar ook ondernemer en als ondernemer maak je gerichte keuzes. Zo werd in 2003 besloten het dealerschap van Volkswagen en Audi na 44 jaar en 10 maanden over te doen aan Auto Muntstad. Dat betekende natuurlijk niet dat er compleet afscheid genomen werd van auto's. In de Breedstraat werden en worden nog steeds auto's verkocht, vooral jonge gebruikte Volkswagens en Audi's en wordt er nog volop onderhoud gepleegd in de hal uit 1973. Dat gebeurt inmiddels door de zoon van Evert jr.; de derde generatie Mastenbroek 'in auto's'.

Zo komen we bij de aanleiding om met elkaar te praten. Het pand met de enorme hoeveelheid vierkante meters aan de Breedstraat is echt veel te groot voor de huidige werkzaamheden. Bovendien is de vraag naar woonruimte op zo'n mooie locatie bijzonder groot, vandaar dat er besloten is om de bestemming te wijzigen naar woningen. Zo kan er straks in zestien nieuwe

Garage Mastenbroek in 1974.

De pompen zijn inmiddels vernieuwd en voor de pomp staat de in 1973 geïntroduceerde Passat; ook al zo'n succesnummer.

wooneenheden gewoond, geleefd en genoten worden op een prachtige en centraal gelegen plek in het oude dorp. Iedereen blij. En het bedrijf zult u zeggen? Dat gaat natuurlijk gewoon verder. Maar dan op de Sterrebaan. Mastenbroek en auto's blijft dus behouden voor de gemeente. Ook na 72 jaar.

Op het einde van ons gesprek komen we, de broers Jan en Evert en ondergetekende, als vanzelf terug bij de jaren zestig en zeventig, een 'gouwe tijd' volgens beide broers. Gevraagd waarom juist dát zo'n gouwe tijd was, stellen beiden dat het een tijd van opbouw was waarin alles leek te lukken. Komende uit de zuinige jaren vijftig was het een feest om zo'n ontwikkeling mee te maken. Ik zie beiden in gedachten teruggaan en

vraag wat ze dan voor zich zien. Het antwoord is: 'Het garagebedrijf achter de grote Shell pompen. U weet wel, met die grote schelpen er bovenop'. Ik probeer me op mijn beurt voor te stellen hoe het geweest moest zijn in die tijd. In 1968, het jaar van vele demonstraties in bijvoorbeeld Parijs en Amsterdam, waren de broers 21 en 15 jaar oud, een leeftijd waarop nieuwe ontwikkelingen vaak een onuitwisbare indruk achterlaten. Het was het jaar dat er bij Mastenbroek een echte showroom ingericht werd; het was een tijd van elkaar kennen en elkaar dingen gunnen.

Ik vraag niet verder. Ik zie het allemaal voor me: enthousiaste mannen tussen de busjes en de Kevers. Wat een voorrecht lijkt het mij om zulke herinneringen te hebben. ●

Het water van de Vecht

.....
Auteur: Jaap Versteegh

De Vecht is het uitgangspunt voor deze serie van acht artikelen met de kunst uit de Vechtstreek als onderwerp. De Vecht, de rivier waar ik verknocht aan ben geraakt, door gefascineerd word en van houd. Deze liefde is ontstaan toen ik bij toeval aan de Vecht ben komen wonen, zo'n dertig jaar geleden. Zo lang is het inmiddels geleden dat mijn vriendin Joke en ik besloten te gaan samenwonen. Zij werkte destijds in Amsterdam bij Artsen zonder Grenzen en ik was leraar tekenen en esthetica op het Nimeto, de oude Etaleurs- en Schildersvakschool te Utrecht. Daarom gingen wij tussen Amsterdam en Utrecht op zoek naar een huis dat groot genoeg was voor ons beiden en tevens ruimte bood voor de realisatie van een droom: het opzetten van een kunsthandel, inclusief galerie. Een bevriende makelaar wees ons op een grachtenpandje dat te koop stond aan de Lange-gracht, in het oude dorp van Maarssen. Het was

: *Eigenlijk wordt iedereen met een oog*
:
: *voor schoonheid gegrepen door de Vecht.*

erg vervallen, maar dat maakte het betaalbaar, dus we kochten het. Dat bleek een bijzonder goede beslissing, mede omdat we ons daar aan de rivier de Vecht al snel thuisvoelden.

Schoonheid

Wat mij hier bovenal aantrok en tot op de dag van vandaag boeit, is de schoonheid van de Vecht. Het water waarop we varen, waarin we zwemen en waarop we schaatsen weet mij altijd weer te verleiden. Het licht op het water, het geluid van het water. Honderden malen ben ik langs het water van de Vecht gefietst, via Oud-Zuilen naar Utrecht en ook de andere kant op, via Breukelen,

Loenen, Vreeland, Nigtevecht en Weesp naar Muiden. Bij grijs weer, in de regen of onder stralende zonneschijn, altijd geniet ik weer van dat water. Ik ben daarin niet de enige. Al eeuwen vormt de Vechtstreek voor menigeen een inspiratiebron. Dit betreft niet alleen het rivierenlandschap met zijn wuivende rietkragen en donkere trekragen, maar ook de statige huizen langs de Vecht met hun prachtige tuinen en zeker ook de kerken met hun markante torens, weerspiegeld in het kabbelende water. Al eeuwen worden ze geschilderd. Ook veel beeldhouwers werden door de jaren heen aangetrokken door de Vecht. En dichters. Eigenlijk wordt iedereen met een oog voor schoonheid gegrepen door de Vecht. Met als logisch gevolg dat zich in de Vechtstreek ook meerdere kunsthandlaren vestigden. Over al deze onderwerpen valt veel te vertellen in deze artikelenreeks. Maar laat ik beginnen met het water van de Vecht.

Bron van inspiratie

Al eeuwen wordt de schoonheid van de Vecht in lyrische bewoordingen bezongen. Constantijn Huygens (1596-1687) schreef in opdracht van Joan Huydecoper:

*Ik heb zo'n zware strijd met deze Vecht te vechten.
Haar schoonheid, Maarseveen, tast mij zo vriendelijk aan
Dat ik moet vluchten, niet voor de eer van uw gerechten,
Maar om uw zoete Vechts aanvechtingen te ontgaan.*

Lucas Rotgans (1653-1710), heer van Cromwijck, verwoordde het formeler, klassieker:

*O Koningin der Stichtse Stroomen
Die met uw' Kristallynen vloedt
Zoo menig aadlijk Slot begroet.
Bevolkt met schaduwryke boomen;
O Vecht! Gy geeft myn zangnimf stof,*

*Nu gy haar oog vergunt t'aanschouwen
Uw Hoven, Boomgaarts en Landtsouwen,
Om ruim te weiden in uw lof.*

Frans Bastiaanse (1868-1947) bekeek de Vecht romantischer:

*Er ligt een landhuis aan den stroom, verlaten;
Verbleekt, met donkre luiken, staart het blind,
En laat den stroom, die eenzaam voortglijdt, praten
En luistert niet naar 't fluist"ren van den wind.*

Maar het zijn toch vooral de beeldend kunstenaars geweest, de kunstschilders in het bijzonder, die zich hebben laten inspireren door deze rivier.

De Vechtschilder Bastert

De bekendste van hen is zonder twijfel de schilder Syvert Nicolaas Bastert. Hij werd geboren op 7 januari 1854 op de nu niet meer bestaande buitenplaats 'Otterspoor'. Zijn vader, Jacob Bastert, was medevennoot van een handelsfirma en daarnaast gemeenteraadslid en korte tijd minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Zoals gebruikelijk in dit gegoede milieu was de verwachting dat de zoon zijn vader zou opvolgen in de zaak, maar Nicolaas wilde schilder worden. Hij ging in de leer bij de landschapsschilder Marinus Heijl, waar hij bevriend raakte met medeleerling Geo Poggenbeek. Samen gingen zij naar de Rijksacademie in Amsterdam en na voltooiing van deze opleiding vestigden beide vrienden zich in 1881 in Breukelen. Beïnvloed door de school van Barbizon trokken zij er regelmatig samen op uit, in binnen- en buitenland, om ter plekke het landleven te schilderen. In deze tijd ontstonden veel van Basterts impressies van vlakke polders en van bomen en bossen. Het zijn fraaie, losse schilderijen, maar hij oogstte er weinig succes mee.

Vanaf 1890 veranderde deze situatie. In dat jaar trad Bastert in het huwelijk met Eva Versteeg en sinds die tijd ging het de schilder niet alleen in zijn privéleven, maar ook in artistiek opzicht voor de wind. In 1892 kreeg hij op de tentoonstelling van 'Levende Meesters' te Amsterdam de gouden medaille en in 1895 kreeg hij zijn eerste eenmanstentoonstelling bij de firma E.J. van Wisingh. Dit succes had mede tot gevolg dat hij een

De buitenplaats Rupelmonde aan de westoever van de Vecht, even ten zuiden van Nieuwersluis. Archief J. Versteegh.

prachtig buiten kon huren, het achttiende-eeuwse 'Rupelmonde' bij Nieuwersluis (zie afbeelding 1). Zo keerde Bastert terug naar zijn geboortegrond en langzaam maar zeker beperkte hij zich ook in zijn schilderijen tot dit gebied.

Op de meeste van zijn Vechtgezichten bestaat de voorgrond uit de rivier zelf, met veel bomen aan weerszijden en met aan de horizon wat huizen. De criticus Jan Veth typeerde dit *'als staat er een raam open, waardoor men de Vecht in al zijn heerlijkheid aanschouwt.'* Het is dit soort werk, sfeervol en herkenbaar, waarvoor Bastert tot op de dag van vandaag zo gewaardeerd wordt (zie afbeelding 2 op pag. 16). De Vecht bracht Bastert echter niet alleen plezier, maar ook ellende. In 1906 schreef hij in zijn dagboek *'De Vecht stroomt door de straat, waarin wij paling vangen.'* En drie jaar later moest hij zijn atelier leegpompen, waarin meer dan een meter water stond. Toch bleef hij de Vechtstreek trouw. Toen 'Rupelmonde' na verloop van tijd te groot voor hem begon te worden verhuisde Bastert in 1922, voor de laatste maal, naar het huis 'Rustlust' in de Dorpsstraat in Loenen aan de Vecht, waar hij tot zijn dood in 1939 zou blijven wonen.

De lichtschilder Hillenius

Men kan eufemistisch stellen dat het werk van Bastert van alle tijden is, maar hij is met zijn

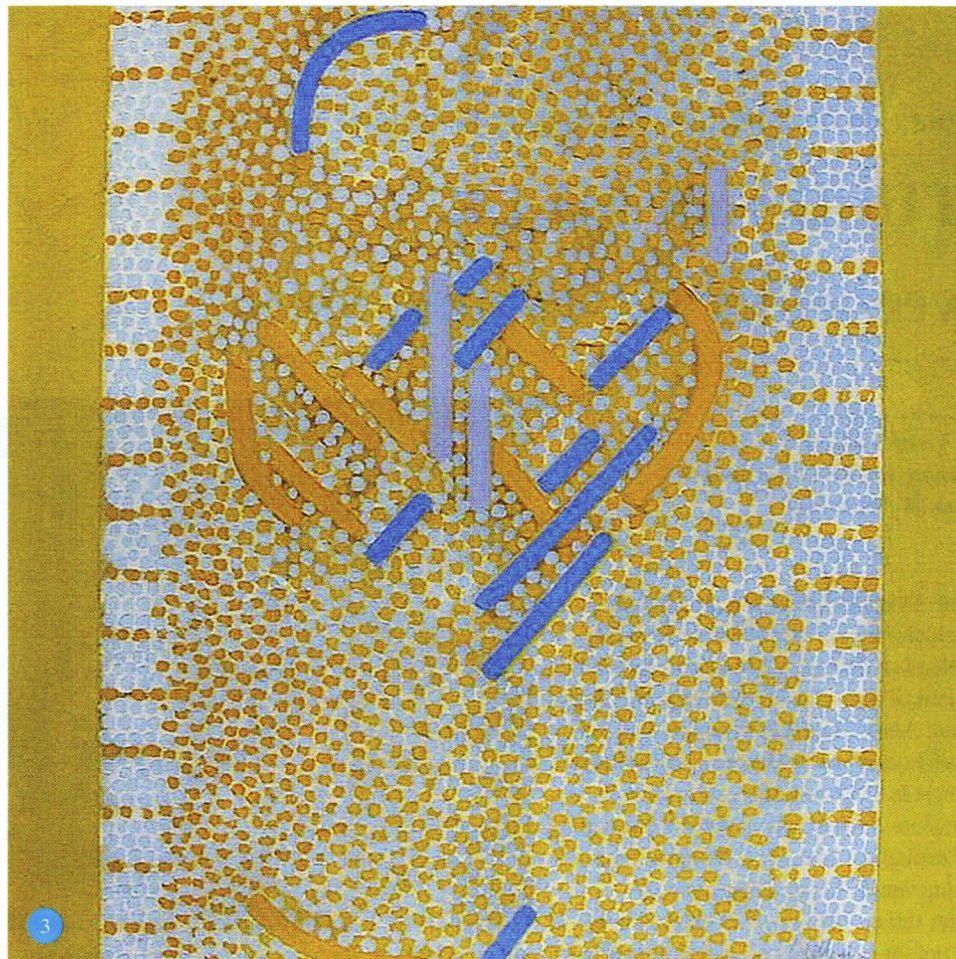

'Loenen aan de Vecht' van Nicolaas Bastert, circa 1900. Archief J. Versteegh.

impressionisme ook een vertegenwoordiger van de negentiende eeuw. Zo is de schilder Jaap Hillenius (1934-1999) met zijn abstracte weergave van de schitteringen van licht op water een typische kunstenaar van de twintigste eeuw (zie afbeelding 3). Hillenius maakte schilderwerk in een eigentijdse variant van het impressionisme. Hij tekende en schilderde in eerste instantie figuratief en noemde zichzelf in zijn beginjaren een 'gevoelig expressionist'. Hij was later vooral geïnteresseerd in de menselijke waarneming. In reeksen werken onderzocht hij hoe door schilderkunstige accenten de oogbewegingen van de toeschouwer door het schilderij kunnen worden geleid. Zo zocht hij naar een methode die behalve de subjectieve kunstenaar, ook de objectieve intellectueel in hem tevreden zou kunnen stellen. Hillenius zou deze vinden in het pointillisme van Georges Seurat, gebaseerd op de analyse van de visuele waarneming en het gebruik van het simultaancontrast: het verschijnsel dat bij het zien van een kleur onze ogen tegelijkertijd de complementaire kleur oproepen. Geïnspireerd door deze theorieën heeft Jaap Hillenius een prachtig, homogeen oeuvre opgebouwd. Hij wilde 'de waarheid van het zien' schilderen. Schilderen moest

worden herleid tot de kern, tot het optisch proces. Hij trachtte te 'kijken zonder geheugen'. Deze bijna wetenschappelijke benadering van het schilderen paste Hillenius toe op al zijn onderwerpen: mensen, bomen, gras en water.

Hillenius richtte zijn leven zo in dat het geheel in het teken van 'het' schilderij kwam te staan, en betrachtte een ijzeren discipline. Van het architecten-echtpaar Aldo en Hannie van Eyck huurde hij aan de Dorpsstraat in Loenen aan de Vecht een zeventiende-eeuws botenhuis dat hij als atelier inrichtte (zie afbeelding 4). Minimaal vijf dagen per week reed hij 's ochtends op zijn racefiets vanuit zijn atelierwoning aan de Zomerdijkstraat in Amsterdam binnen vijftig minuten naar Loenen, om daar uiterst geconcentreerd en systematisch te werken. Eindeloos bestudeerde hij de inval van het licht, het ritme van planten, de reflectie op het water. Hij was er in de loop der jaren van overtuigd geraakt dat de totale onbevangenheid van het zien een onbereikbaar ideaal was, maar hij hield consequent vast aan zijn poging om dichterbij de ultieme schoonheid te komen. Zoals de schilder het zelf formuleerde: *'Een verrukking voor het oog, een lufenis voor de geest, een uitstraling van blakende vitaliteit zoals ze*

'Inside' van Jaap Hillenius, circa 1990. Archief J. Versteegh.

Atelier van Jaap Hillenius in Loenen. Archief J. Versteegh.

in de moderne schilderkunst al sinds enkele decennia zeldzaam was.' En dat allemaal geïnspireerd door het licht dat hij weer spiegeld zag in het water van de Vecht... ●

Bronnen

Piet Terlouw. *'De Vecht-een stroom van verhalen'*. Haren, 1972.

Lia de Jonge. *'Nicolaas Bastert-Vechtschilder-1854-1939'*. Alphen aan den Rijn, 1990.

K. Schippers e.a. *'Jaap Hillenius-Poging om dichterbij te komen'*. Amsterdam, 2004.

“NATUUR voor MELK”:

Van veepolder tot natuurlpolder

.....
Auteur: Clan Visser 't Hooft

Met medewerking van Co Grootendorst

Martine Lodewijk (Waternet)

Inleiding

In Periodiek nr. 4 van 2017 staat beschreven hoe de Bethunepolder met veel moeite uit veenmoeras werd drooggelegd en uiteindelijk in stand gehouden kan worden dankzij de drinkwaterwinning uit de polder voor de stad Amsterdam. Dit vervolgartikel beschrijft de geschiedenis van de Bethunepolder vanaf de overeenkomst in 1930 over deze waterwinning tussen de gemeente Amsterdam en het Waterschap. Een volgend artikel tot besluit zal de moeizame totstandkoming van de herinrichting van de Bethunepolder tussen 2012 en 2015 behandelen. In 1985 is de polder namelijk onderdeel geworden van het Noorderpark, een recreatief natuurgebied voor de stad Utrecht en omgeving, waarin nog slechts twee agrarische bedrijven over zijn, plus een enkele hobbyboer. Opnieuw een ingrijpende verandering in het landschap en zijn functie: MELK voor VISCH is NATUUR voor MELK geworden. Tijden veranderen!

Boerenbedrijf geen sinecure

Op 20 december 1943 verscheen een rapport van de hand van de adjunct-ingenieur bij de Cultuurtechnische Dienst van het Waterschap, die verder niet bij name genoemd wordt.

Dit rapport beschrijft onder andere de redenen van het verloop van de boerenbedrijven in de polder. Begin jaren veertig was de Bethunepolder een veeteeltgebied voor zelfkazers, oftewel kaasboeren, en voor zoetboeren; dat wil zeggen boeren die consumptiemelkers óf industriemelkers waren. Consumptiemelkers waren lid van de Consumptie-Melk-Centrale en moesten daaraan hun melk

Sobere gebouwen, een hoger woonhuis met daaraan vast lagere stallen voor het vee.

afdragen. Industriemelkers leverden hun melk aan particulieren of aan coöperatieve melkfabrieken. In 1940 waren er in de Bethunepolder nog twintig consumptiemelkers, acht industriemelkers en vier kaasboeren. Het waren veelal geen langblijvers, want de problemen waren dusdanig dat de een na de ander failliet ging of spoorlags vertrok om daar aan te ontkomen. Daardoor kreeg de polder ook een slechte naam.

Verder waren er nog vier tuinders met een geringe oppervlakte aan land. Eén van hen richtte in 1941 de Nederlandse Kininefabriek op om digitalis en artemisia te kweken voor medische doeleinden, met name met betrekking tot hart- en vaatziekten. Maar dat bedrijfje hield het niet lang vol. Na de inundatie door de bezetter was de kwaliteit van het land dusdanig achteruit gegaan dat er geen droog brood meer te verdienen viel. Hoe weinig boerenfamilies

het uiteindelijk in de polder volhielden, blijkt uit het feit dat er eind 1943 van de oorspronkelijke bewoners uit 1909 nog maar enkelen over waren. De boerderijen in de polder waren ook niet groots. Integendeel, het waren sobere gebouwen, volkomen in overeenstemming met het welvaartsniveau van de bewoners (zie afbeelding 1).

Het leven van de boeren was altijd al zwaar geweest vanwege de slechte kwaliteit van het grasland, de hoge polderlasten en de last van het onderhoud van de sloten en greppels, naast al het dagelijks werk en niet te vergeten de overvloed aan moeilijk te bestrijden onkruiden. Dit was mede te wijten aan het feit dat op 23 april 1943 de 'moffen' de Nieuweweg hadden opgeblazen. Het water uit het Tienhovens Kanaal stroomde de Bethunepolder in. Tegelijkertijd hadden ze ook alle Vechtsluizen opengezet met het gevolg dat alle mogelijke onkruiden in het boerenland van de polder terecht kwamen, zoals biezen en waternavel, distels en zuring, allerlei klavers, moerasvergeetmijnietjes en koekoeksbloemen. Overal doken ratelaar en hermoes op; dat laatste wordt ook wel 'soldatenjongens' genoemd. Hooi met hermoes is vrijwel waardeloos, omdat de koeien door het vreten ervan weinig melk geven, mager blijven en er zelfs aan dood kunnen gaan. Afhankelijk van de kwaliteit van de grond in relatie tot de wateroverlast, het onderhoud van de percelen en de vakkennis van de boeren, liepen de melkgiften per hectare en per koe sterk uiteen. Van 7468 liter per hectare per jaar tot 1507 liter, van 3437 liter per koe per jaar tot slechts 1281 liter. In het boekjaar 1941/1942 waren er nog slechts tien bedrijven over in de polder met een totale oppervlakte van 117 hectare, waarvan de boekhouding geregistreerd is. De gemiddelde opbrengst van die bedrijven was f 284,05. Daarvan moet nog f 253,54 afgetrokken worden aan lasten voor zaad, pootgoed, voer, lonen en meststoffen, zodat er slechts een bedrijfswinst overbleef van f 48,51. Voor het noordwestelijk weidegebied in de polder lagen de cijfers anders: bruto-opbrengst f 358,75, lasten f 261,59 en dus een bedrijfswinst van f 97,16. Bedragen die in onze ogen onvoorstelbaar minimaal zijn!

Op dit moment zijn er, zoals vermeld, nog maar twee boerenbedrijven in de Bethunepolder over, naast een enkele hobbyboer.

Landelijke ontwikkelingen rond Utrecht

Toen de grote steden in het westen van het land begonnen op te komen en zich systematisch uitbreidden, ontstond in de jaren dertig van de vorige eeuw de gedachte om rond die steden groene gordels te creëren om te voorkomen dat het hele land langzaam maar zeker zou worden volgebouwd.

Toch zou het nog enkele decennia duren voordat de urgentie van dit idee tot actie leidde.

Ten noorden van de stad Utrecht hadden al ontwikkelingen plaatsgevonden om het boerenlandschap te beschermen en efficiënter in te richten. Resultaat van de veenontginningen was namelijk dat er een landschap was ontstaan van zeer lange, smalle stroken land van soms wel vier kilometer lang. Dat betekende een extra belasting voor de boeren om hun land te bewerken. Zij bewoonden in het gebied ten noorden van Utrecht de lange van oost naar west lopende linten van boerderijen, die zo kenmerkend zijn voor dit gebied. Denk bijvoorbeeld aan Oud-Maarsseveen, Tienhoven en Westbroek. Door middel van ruilverkaveling zouden eenvoudiger te bewerken percelen voor de boeren kunnen ontstaan door het verkleinen van de afstand tussen de boerderij en de weidegronden. Na twee mislukte pogingen in 1924 en in 1938

: *Natuurbeschermers en boeren
: kwamen tegenover elkaar te staan;
: de partijen hadden tegengestelde
: belangen.*

werd er pas in 1951 een nieuwe poging gedaan tot ruilverkaveling. Ditmaal met meer succes. Natuurgebieden werden stukje bij beetje aangekocht en ingericht voor behoud van natuur en recreatie. Boerderijen werden verplaatst en het wegenet werd waar mogelijk aangepast.

Het ten noorden van de stad gelegen landschap was daardoor al ingrijpend veranderd, maar zou nog meer veranderingen ondergaan. De Provinciale Planologische Dienst van Utrecht legde namelijk in 1969 een eerste concept op tafel voor het realiseren van een Noorder- en een Zuiderpark

om groene gordels te creëren rond de stad. Alleen het Noorderpark werd uiteindelijk verwezenlijkt. Het zou bestaan uit drie delen: een westelijk deel voor water- en oeverrecreatie met het strandbad Maarsseveense Plassen als centraal punt, de Bethunepolder als een plek voor rustzoekers en het Gagelbos voor fietsers en wandelaars, een gebied van zeventig hectare groot. Het totale gebied zou 2500 hectare beslaan.

In 1976 gaf de provincie Utrecht opdracht om een basisplan voor het Noorderpark uit te werken. Toen in 1978 dit basisplan werd gepubliceerd, roerden de boeren zich heftig op de hoorzitting van 28 juni in het gemeentehuis te Maarssen. Hun agrarische bedrijven zouden in de knel komen door de oprukkende recreatievoorzieningen. En niet alleen dat! Ook waren ze bang voor de neveneffecten daarvan, zoals naturisme, zondagsontheiliging, lawaai en toenemende verkeersdruk. Uiteindelijk besloten drie boerenorganisaties ondanks hun bezwaren eind augustus 1982 toch een aanvraag bij de provincie in te dienen voor de ruilverkaveling die noodzakelijk was om de voorliggende plannen te realiseren: uitbreiding van de stad door bebouwing van de aangrenzende polders voor nieuwe stadswijken en recreatiemogelijkheden voor de groeiende bevolking. Plannen voor het realiseren van de wijk Overvecht en de Maarsseveense Plassen lagen kant en klaar op de tekentafel. Herinrichting van de Bethunepolder zou daarna volgen, aangezien het Rijk de eis stelde dat de aanvraag voor ruilverkaveling diende samen te vallen met het gehele plangebied voor het Noorderpark. Ook Gedeputeerde Staten stemden ermee in. Daarmee was eindelijk het proces van besluitvorming rond!

Voor die uitbreiding van de stad was natuurlijk veel zand nodig. Door ruilverkaveling langs de Herenweg was het mogelijk geworden zeven miljoen kubieke meter zand weg te zuigen voor de aanleg van Overvecht. Zo ontstonden de Maarsseveense Plassen, die in 1986 officieel in gebruik werden genomen (zie afbeelding 2).

Gevolgen voor de Bethunepolder

De zandwinning had grote gevolgen voor de waterhuishouding in dat gebied. Een moeilijk doorlaatbare laag veen van een meter dik moest worden afgegraven, waardoor echter een toename van de

kwel in de nabijgelegen Bethunepolder optrad. Het gemeentelijk waterleidingbedrijf van Amsterdam stemde erin toe die extra kwel weg te pompen voor f 5.000,00 per jaar. Het was al de tweede keer dat het Waterleidingbedrijf Amsterdam ingreep om de slechte waterstaatkundige toestand van de Bethunepolder te verbeteren door baggerwerkzaamheden uit te voeren: uit het Waterleidingkanaal naar het fort werd in 1966 16440 kubieke meter slib gebaggerd dat de laatste tien jaar was bezonken. Eind 1966 werd het oude gemaal vervangen door een nieuw, geautomatiseerd elektrisch gemaal. Dat bleek hard nodig.

Het was intussen duidelijk dat de Bethunepolder niet aan de landelijke en provinciale ontwikkelingen zou kunnen ontsnappen. In 1986 werd de Landinrichtingscommissie Noorderpark ingesteld die direct begon met het uitgeven van een voorlichtingskrant. Er werd een projectgroep Waterbeheer in de Bethune ingesteld. De Bethunepolder kreeg het predicaat 'natuurontwikkelingsgebied' opgeplakt, dit in tegenstelling tot eerder gemaakte afspraken! Aangezien de Utrechtse Heuvelrug aan verdroging leed, was een van de mogelijkheden om dat te verhelpen het geheel of gedeeltelijk onder water zetten van de Bethunepolder.

Het was overigens niet de eerste keer dat inundatie dreigde. Bij het aanleggen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie werd ook al overwogen de Bethunepolder, als dat nodig bleek, te inunderen om doorgang van vijandelijke troepen te verhinderen (zie kader).

Deze luchtfoto laat goed zien hoe groot de Maarsseveense Plassen in werkelijkheid zijn.

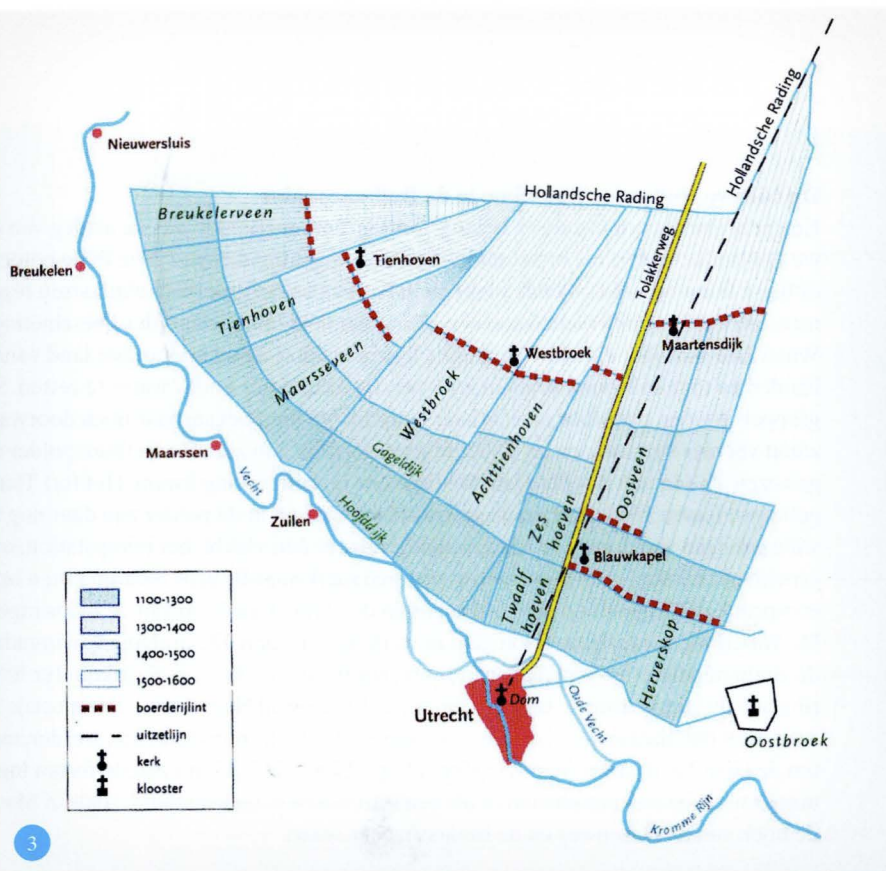

De Nieuwe Hollandse Waterlinie in de Bethunepolder

Een gebeurtenis van historisch belang voor de Bethunepolder was de aanleg van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het midden van de negentiende eeuw. Wie in de polder wandelt of fietst, komt op verschillende plekken in het landschap groepsschuilplaatsen tegen. Zij moesten bescherming bieden aan een kleine eenheid militairen tijdens beschietingen. De Waterlinie was bedoeld om vijandelijke legers tegen te houden door het land vanaf de Zuiderzee tot aan Noord-Brabant zo'n veertig centimeter onder water te zetten. Sloten en greppels zouden daardoor onzichtbaar worden, het land bevaarbaar noch doorwaadbaar, zodat vervoer van troepen en wapentuig onmogelijk zou zijn. De Bethunepolder werd aangewezen als één van de gebieden die daarvoor in aanmerking kwam. Het fort Tienhoven, gebouwd tussen 1848-1850, en de groepsschuilplaatsen in de polder zijn daar nog steeds de stille getuigen van. Langs de Machinekade staat er één vlakbij het pompstation, overgroeid met klimop, en even verderop rijst een merkwaardig grijs blok op poten omhoog, oorspronkelijk liggend op een terp waarvan de aarde in de loop van de tijd is ingeklonken. De Waterlinie is overigens nooit echt in werking getreden. De dreiging van inundatie van de Bethunepolder heeft nadien echter nog regelmatig de kop op gestoken. Ter herinnering aan dit stukje historie is in september 2017 langs de Nieuweweg een speciale bank neergezet met daarin verwerkt de spoorstaven die destijds in de wegen werden ingegraven om de vijand te dwarsbomen (zie afbeelding). Elders in het land zijn de forten ingericht als museum, als bezoekerscentrum of als een bijzondere eetgelegenheid, zoals in Maarssen op de hoek van de Herenweg en de Maarsseveensevaart.

Beeld van de uiteindelijke reikwijdte van het Noorderpark met lindorpen en smalle stroken land.

Inundatie in het kader van de inrichting van het Noorderpark zou betekenen dat alle gronden en gebouwen in de 540 hectare grote polder onteigend moesten worden. Amsterdam zou dan op zoek moeten gaan naar een vervangende plek om water te winnen. Dit probleem reikte verder dan de grenzen van het Noorderpark, maar het maakte wel degelijk onderdeel uit van de plannen voor herinrichting.

Allerlei alternatieven kwamen ter sprake in de projectgroep Waterbeheer in de Bethune, zoals het graven van meer en grotere petgaten of de aanleg van een groot reservoir in de polder. Natuurbeschermers en boeren kwamen tegenover elkaar te staan; de partijen hadden tegen gestelde belangen. Natuurbeschermers ijverden voor grote wateroppervlakten ten bate van broedplaatsen voor diverse soorten watervogels en voor waterplanten. Boeren zouden moeten verdwijnen en naar elders verplaatst, binnen of buiten de grenzen van het Noorderpark. Zij zouden last krijgen van een toename van ganzen

en zwanen op hun weidegronden.

De weidegrond van de boeren die in de polder zouden blijven, moest verkaveld worden ten bate van waterberging. Positief was dat 60% van hun gronden bij de bedrijfsgebouwen zou komen te liggen. Dan kon het vee dichtbij huis worden geweid en gemolken. Op die manier zou het ook mogelijk worden om moderne melkapparatuur te installeren en de bedrijfsvoering te moderniseren. Herverkaveling zou niet alleen gunstig zijn voor de boeren, maar ook versterking van natuur- en recreatiegebieden betekenen. Vrijwilligheid zou bij dit alles voorop staan.

In 1993 stelde de Landinrichtingscommissie een 'Voorontwerp Landinrichtingsplan' voor het Noorderpark vast. De naam Noorderpark uit het begin van de jaren zeventig besloeg alleen de recreatiezone ten noorden van de stad Utrecht, maar omvatte nu ook het hele gebied tussen Utrecht en Maarssen ten zuiden van de stad, de Loosdrechtse Plassen aan de westkant, Holland-

se Rading in het noorden tot aan de Utrechtse Heuvelrug aan de oostzijde, in totaal 5900 hectare groot. Ruim tweemaal zo groot als oorspronkelijk de bedoeling was (zie afbeelding 3).

Een groot deel van de beoogde natuurontwikkeling werd in de Bethunepolder gepland. Opvallend was de aandacht voor de aanleg van wandel- en fietspaden en kanoroutes voor openlucht recreatie. Een kanoroute dwars door de Bethunepolder om de Loosdrechtse Plassen met de Maarsseveense Plassen te verbinden. Het onder water zetten van de polder was daarbij weliswaar van de baan, maar er werd ten zuiden van de Middenweg wel een natuurontwikkelingsproject ontworpen ter grootte van 100 hectare en in het noordelijk deel van de polder een hoogwatervoorziening (zie afbeelding 4).

Van alle kanten werd opnieuw bezwaar gemaakt tegen dit ontwerp. Het waterleidingbedrijf ageerde tegen deze gedeeltelijke inundatie van de polder in een paar artikelen in De Telegraaf. Het zou een bedreiging vormen voor de winning van drinkwater. De gemeente Amsterdam ging er direct toe over boerderijen in het zuiden van de polder aan te kopen om zoveel mogelijk grond te verwerven. Boeren en bewoners vreesden voor een enorme muggenplaag, afgezien van de jaarlijkse 'knuttentijd' (minimugjes) in juni.

In het rapport '*Bethune – trillend hart van Nederland*' werkte het waterleidingbedrijf de gedachte verder uit dat natuurontwikkeling de beste bescherming zou zijn voor het veilig stellen van de drinkwaterbelangen. In overleg met de Landinrichtingscommissie werd besloten het natuurontwikkelingsgebied in tweeën te delen: Staatsbosbeheer zou de noordelijke helft van de Bethunepolder in bezit en beheer krijgen, het Waterleidingbedrijf Amsterdam kreeg het zuidelijk deel

toegewezen, 225 hectare groot. De gemeente Amsterdam reserveerde hiervoor 16 miljoen gulden. Het aankopen van de gronden zou geleidelijk aan plaatsvinden tot 2010.

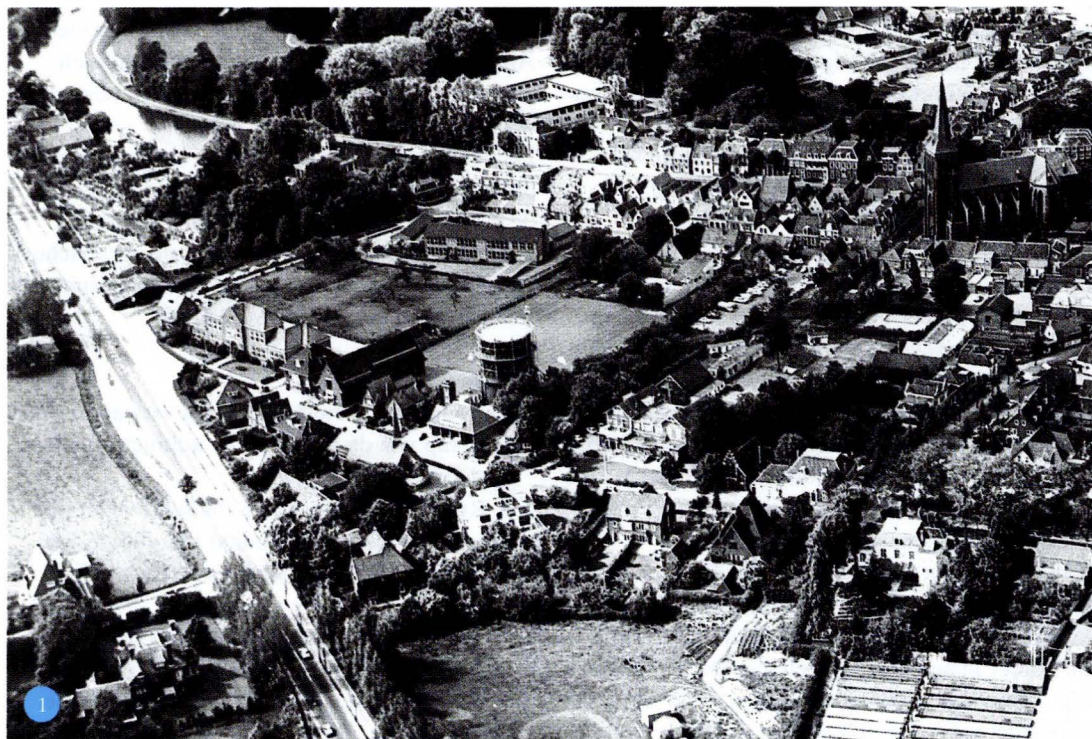
De boeren in de Bethunepolder kregen te maken met strengere eisen van het Waterleidingbedrijf Amsterdam ten aanzien van het gebruik van pesticiden. Duidelijk was dat de agrarische functie van de polder langzamerhand kleiner zou worden: NATUUR voor MELK! ●

Bronnen

- Rapport Cultuurtechnische Dienst van het Waterschap van de hand van de adjunct-ingenieur. 20 december 1943.
- B. Rusken en A. Menting. *Bethunepolder polder of plas*. Examenopdracht planologie, juni 1992. Internationale Agrarische Hogeschool Larenstein.
- Arcadis. *Inrichting Bethunepolder*. Toelichting op het definitief ontwerp in opdracht van de Dienst Landelijk gebied van de provincie Utrecht. 7 mei 2012.

Hoogwatervoorziening. Tegenover het fort Tienhoven ligt een overstroomgebied naar de Loosdrechtse Plassen in geval van hoogwater.

De wandeling van De Pijper

in 1916, een terugblik Deel 3

.....
Auteur: Ria Tijhuis

Op deze luchtfoto is - rechts naast de gashouder - hotel-restaurant De Harmonie te zien (zie afbeelding 1). Het ligt in een gebied dat in vergelijking met de tijd van De Pijper grote veranderingen heeft ondergaan. De foto maakt het mogelijk die veranderingen nader toe te lichten.

De Pijper steekt op zijn wandeling in 1916 vanuit de Stationsweg, linksonder op de foto, de Straatweg over en wandelt de Kerkweg op. Meteen links ziet hij het witte huis, de directeurswoning van de Maarssense gasfabriek, bewoond door directeur Dirk Faber. De kerk die er nu naast staat, stond er toen nog niet, die werd pas gebouwd in 1932. De Gereformeerde Kerk in Maarssen is ontstaan op initiatief van een aantal 'verontrusten'. Deze konden zich niet langer vinden in de kerkorde van de Hervormde Kerk. Zij verlaten die kerk en hiermee is op 14 januari 1890 de Doleantie (kerkscheuring) in Maarssen een feit. In het begin komt men samen in particuliere huizen in het dorp, maar in 1892 verrijst links naast Huis Richmond aan de Kerkweg nr. 10, een nieuw kerkgebouw. Het karakteristieke gebouw is nu een rijksmonument waarin Uitvaartcentrum Snijders is gevestigd.

In de jaren dertig van de vorige eeuw is de kerkelijke gemeente dermate gegroeid dat er behoefte ontstaat aan een nieuw gebouw. Het ontwerp is van de hand van architect Bastiaan Willem Plooi, een bekend kerkenbouwer van gereformeerde kerken. De 300 leden kunnen in 1932 hun intrek nemen in het nieuwe kerkgebouw aan Kerkweg 60, naast de directeurswoning van de gasfabriek. In 1963 wordt deze woning aangekocht en worden kerk en woning door middel van een overkapping met elkaar verbonden. In 1969 is het geheel klaar en wordt 'Open Hof' gedoopt (uit Psalm 87). Op de luchtfoto staat in de bocht links naar de

Gaslaan, pal voor de gashouder, de brandweerkazerne uit 1939, die later aan twee kanten uitgebreid zal worden. In 1916 ligt aan de Gaslaan, toen Kerkelaantje geheten, nog een boomgaard. De gashouder achter de kazerne wordt in 1927 gebouwd en is midden jaren zeventig van de vorige eeuw gesloopt.

Verder lopend aan de linkerkzijde van de Kerkweg passeert De Pijper een tweede boomgaard en staat dan voor De Harmonie. Het gebouw wordt in opdracht van de Vereniging Sociëteit de Harmonie gebouwd en opent haar deuren op 1 februari 1884. Het bestaat uit een sociëteitszaal, een koffiekamer en een restaurant en is omgeven door een grote tuin. Een groot deel van het Maarssense uitgaansleven vindt hier bijna honderd jaar lang plaats. In 1982 wordt het gebouw afgebroken. Het terrein wordt volledig nieuw ingericht met een appartementencomplex (zie afbeelding 2) met rondom een parkeerterrein en wordt door de gemeente Harmonieplein genoemd.

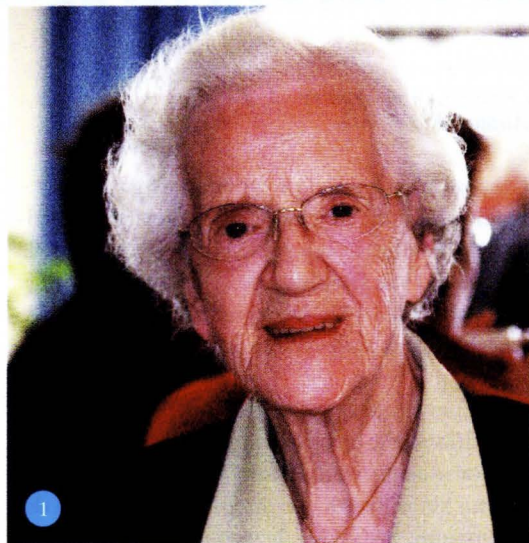
Aan de overkant van De Harmonie liggen in 1916 nog weilanden, maar de (latere) luchtfoto laat zien hoe ook dit gebied voor De Pijper onherkenbaar veranderd zou zijn. Eerst wordt op de hoek van de Straatweg in 1924 de villa 'Sonnehoeck' gebouwd, het woonhuis annex kantoor van notaris L.J. James. In 1935 wordt aan de linkerkzijde hiervan een dubbel woonhuis 'De Hooze Stoep' gebouwd. Deze huizen, Kerkweg 39-41 en het notarishuis op nummer 43 zijn ontworpen door architect Wybren Wijnstra. Hij gaat zelf het rechterdeel op nummer 41 bewonen en heeft in het souterrain zijn architectenbureau. We zijn nu weer aangekomen op het startpunt van dit deel van de wandeling. ●

Het Klooster Sint Jozef aan de Kerkweg

.....
Auteur: Wally Smits

In de afgelopen tijd is er veel aandacht geweest voor katholiek erfgoed in Maarssen. Maria Dommer en haar zorg voor ouderen is besproken en ook aan het verdwijnen van de priorij Emmaus is uitgebreid aandacht besteed. Er is tot nu toe weinig aandacht geweest voor het klooster dat in het verleden gevestigd was aan de Kerkweg 19. Het pand heet nu Buitenlust en is hernummerd tot Kerkweg 31. Begrijpelijk omdat het hier een zogenaamd slotklooster betreft en de kloosterlingen weinig contact hadden met de Maarssense gemeenschap. Het is echter wel degelijk een element in het Maarssens historisch erfgoed. Vandaar dat ik daar in dit artikel aandacht aan besteed.

In het Brabantse dorpje Beers ontmoette ik Wilma van der Waart, die mij een goed beeld kon geven van de oorsprong van en het leven in dit klooster. Ze heeft zelf nooit in Het Klooster gewoond, maar hoorde er van collega-zusters zoveel over dat zij mij er veel over kon vertellen. Zij bleek een schat aan informatie voor mij te hebben waaruit ik vrijelijk mocht putten om Het Klooster te beschrijven, voor-

Zuster Maria Clara OSA, geboren Truus van Beek.

in de dertiende eeuw. Na 1968 werd de orde meer werelds en heet nu Ordo Sancti Augustini (OSA). In het begin bestond de orde uit eremieten of heremieten. Dat zijn in armoede levende leken en geestelijken die zich in afgelegen gebieden toelieden op gebed, prediking en studie.

: *We kunnen stellen dat Maarssen het enige echte*
:
: *slotklooster in de provincie Utrecht heeft gekend.*

namelijk op basis van de lotgevallen van zuster Maria Clara. Hier en daar is de informatie aangevuld met resultaten van eigen onderzoek.¹⁾

De Augustijnen

Alvorens aan het egodocument van zuster Maria Clara (OSA) over haar Maarssense periode te beginnen, is een korte toelichting op de Orde van Sint Augustinus van belang.²⁾ De Orde van de Augustijnen heette voor 1968 de Orde van de Eremieten van Sint Augustinus (Ordo Eremitarum Sancti Augustini (OESA)) en ontstond in Italië

Omstreeks 1500 telde de orde verspreid over Europa ongeveer 2000 kloosters en 30.000 leden. Eén van de bekendste leden was Maarten Luther. Tijdens de Reformatie gingen in de Noordelijke Nederlanden alle kloosters van de orde verloren, behalve dat in Maastricht. Al in de zeventiende eeuw werden de Noordelijke Nederlanden missiegebied en verzezen in diverse plaatsen missieocaties, zoals in Utrecht. Nadat in 1853 het herstel plaats vond van de bisschoppelijke hiërarchie, begon ook het kloosterleven weer vorm te krijgen en kregen katholieken weer invloed op het

maatschappelijk leven. Met name op het gebied van onderwijs timmerde de orde aan de weg. Oud-leerlingen van op Augustijnse leest geschoeide scholen zijn bijvoorbeeld Dries van Agt, Godfried Bomans en Pim Fortuyn. Voor een goed begrip van de kern van dit verhaal is het nog van belang te weten dat de Augustijnen drie ordes kennen: 1e orde: mannelijke religieuzen, vaak werkzaam in parochies, onderwijs of in de missie.

2e orde: vrouwelijke religieuzen, die een contemplatief (beschouwend) leven leiden.

3e orde: vrouwelijke religieuzen die een actieve rol vervullen in de maatschappij, zoals in de zorg en het onderwijs.

Men had in Nederland in de jaren dertig van de vorige eeuw al weer een heel scala aan kloosters, behalve een klooster van de 2e orde, een contemplatief klooster, waarin vrouwelijke nonnen in afzondering, de zogenaamde Monialen, een beschouwend leven leiden. Om een beeld te krijgen van het ontstaan van dit zogenaamde eerste slotklooster in Nederland en nog wel in Maarsse, volgen we het levensverhaal van de Utrechtse zuster Maria Clara OSA, geboren Truus van Beek (zie afbeelding 1).

Slotklooster Sint Josef

Truus van Beek werd 12 december 1912 in Utrecht geboren als tweede van een gezin dat uit vijftien kinderen zou gaan bestaan. Van jongs af aan wilde ze al in een klooster gaan leven, maar dan wel specifiek bij de Monialen Augustinessen, omdat haar oudste broer Frans Augustijn was, maar zo'n klooster was er nu eenmaal niet in Nederland. Op een dag werd ze bij haar Augustijnse biechtvader, pater Peters, geroepen in de pastorie aan de Oudegracht in Utrecht en die vertelde haar dat hij opdracht had gekregen om een klooster van de 2e orde, een slotklooster, op te richten. In afwachting van dat klooster (ze wist niet dat dat wachten acht jaar zou duren) ging ze vast werken bij de zusters Augustinessen van Sint Monica op de Oudegracht, maar die vingen onder andere mensen van de straat op *“en dat was niks voor mij”*.³⁾

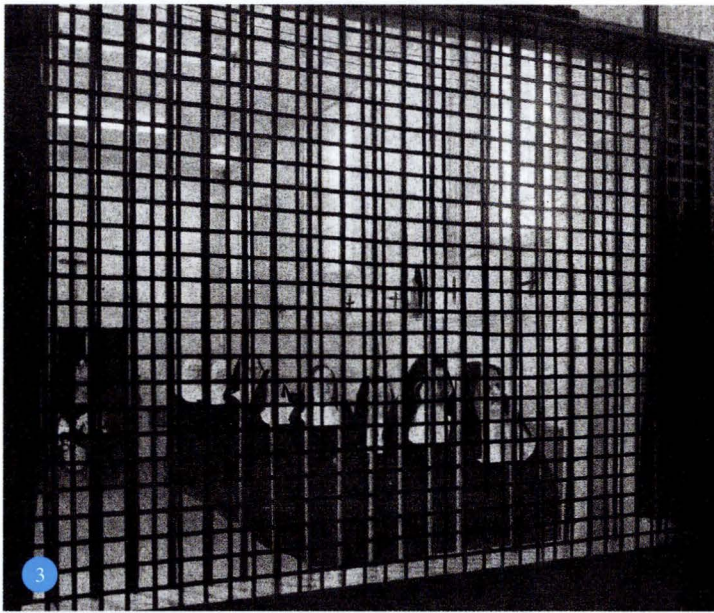
Eindelijk werd 10 december 1940 een herenhuis aan de Kerkweg te Maarssen gekocht en Truus (toen nog burgermeisje) werd gevraagd om voor 'waakhond' te spelen tijdens de verbouwing tot

Het Klooster.

klooster (zie afbeelding 2). Ze kreeg het vaak voor elkaar dat de 'bouwcoördinator' pater Peters haar zin deed, bijvoorbeeld door de gaten tussen de tralies toch groter te laten maken dan hij van plan was (zie afbeelding 3). Helaas, het was op een zaterdag in 1942, kwamen er twee Duitsers binnenlopen. "Bezet!" riepen ze. Snel werd alles uit het huis gehaald en bij de daarnaast wonende dokter opgeslagen. Pater Peters hield vanuit restaurant De Harmonie de verhuizing in de gaten. De Duitsers gebruikten het huis tot maart 1945 als 'Büro und Unterkommensraum' en lieten het zwaar vervuild achter.⁴⁾ Vervolgens werden er evacués in ondergebracht. Toen de Canadezen het huis na de bevrijding wilden betrekken, heeft Truus ingegrepen en de Canadezen zijn vervolgens vertrokken. Men kon met de inrichting verder.

Op 23 januari 1946 werd het klooster officieel ingewijd en kon Truus intreden bij de orde als zuster Maria Clara. Het grote moment was aangebroken.

Eén van de traliehekken waarachter de Monialen verbleven.

Monialen in de tuin.

Voor het eerst sinds 1559 werd de draad weer opgepakt en trokken de Monialen zich terug achter het gesloten traliehek. Nederland had weer een slotklooster, gewijd aan de beschermheilige van de Orde Sint Jozef. Priorin werd de drie jaar oudere zuster Monica, tegen wie Maria Clara nu ineens ‘onze moeder’ moest zeggen. Aangezien men geen enkele slotkloosterervaring had waar men op terug kon vallen, moesten de Monialen veel zelf invullen en ontdekken.

Het leven in het klooster

“Het huis in Maarssen had een kleine tuin die was omgeven door een hoge kloostermuur (zie afbeelding 4). Buiten de muur was een kinderspeelplaats. Dan hoorde je de stemmetjes. En de kinderen schommelden vaak zo hoog dat ze steeds even over de muur konden kijken. Dat vonden ze wel leuk hoor. En zo leefden we achter tralies, zoals dat heette. We mochten er niet uit. Alleen om te stemmen, want dat was toen nog verplicht.” Het was er klein, zelfs voor een slotklooster was het voor de negen Monialen een benauwd samenzijn. Maria Clara voelde dat alles op haar af kwam en moest er zelfs een jaartje tussenuit om tot rust te komen. We moeten binnen deze gemeenschap een onder-

scheid maken tussen drie categorieën bewoonsters. Ten eerste de ‘echte’ Monialen, die een groot gedeelte van hun tijd doorbrachten met bijvoorbeeld dagelijks in het Latijn het koorgebed te reciteren en het op feestdagen geheel te zingen. Dagelijks werd bovendien anderhalf uur gewijd aan een beschouwend, contemplatief gebed en ook het gewone gebed werd niet verwaarloosd. Dan waren er de zogenaamde lekenzusters die natuurlijk ook baden, maar ook veel tijd spendeerden aan huishoudelijke taken (zie afbeelding 5). In de derde plaats had je de buitenzusters, in Maarssen was dit onder andere zuster Juliana, die het noodzakelijke contact met de buitenwereld onderhielden.

Tussen deze bedrijvigheid door hielden de zusters, die over het algemeen voor hun kloosterleven in de burgermaatschappij actief waren geweest, zich met allerlei dingen bezig. Maria Clara werkte vooral in de moestuin waar zij haar inspiratie vond voor de contemplatie. De nevenactiviteiten van de zusters breidden zich al snel uit tot het vervaardigen van paramenten, dat zijn liturgische voorwerpen die van textiel zijn gemaakt. Verder hielden zij zich bezig met grafische producten (onder andere missiekalenders, catalogi,

Gezamenlijk aan de afwas.

oorkonden, affiches) en met vlaggen, ontwerpen voor kelken en ander liturgisch vaatwerk.

*“Al spoedig ondervond men de beperktheden die het betrekkelijk kleine huis vertoonde. De ruimtes die het klooster bood - kapel, gangen, kamers en ook de omgeving ervan; de muren krap om het geheel gebouwd, een kleine tuin - werkten meer en meer benauwend op het leven en de intensiteit ervan. Het stilzwijgen bijvoorbeeld kwam onvoldoende tot zijn recht, doordat de leefruimte als te bekrompen werd ervaren. Dit werd meer en meer gevoeld naarmate de gemeenschap gestaag groter werd.”*⁵⁾ Men ging op zoek naar een grotere locatie en vond die al in 1953 in Werkhoven waar boer Ries Vernooij bereid was een deel van zijn grond af te staan voor de bouw van een nieuw klooster.

Verhuizing naar Werkhoven

Het zou nog tot 10 januari 1960 duren alvorens Het Klooster werd verlaten en de zusters naar Werkhoven vertrokken, naar de priorij Gods Werkhof. Intussen waren de tijden echter veranderd. Gezag werd niet meer als vanzelfsprekend aanvaard en na het Tweede Vaticaanse Concilie werd de kerk opener. Van een slotklooster was in

Werkhoven al spoedig geen sprake meer, zodat we kunnen stellen dat Maarssen het enige echte slotklooster in de provincie Utrecht heeft gekend, al was het maar, om met de prozaïsche woorden van Wilma van der Waart te eindigen, ‘slechts een starterswoning’. De ‘starterswoning’ werd verkocht aan de heer René van Seumeren, de beeldhouwer die in zijn atelier in Maarssen vele kunstwerken maakte voor katholieke instellingen. In Maarssen heeft hij onder andere beeldhouwwerk gemaakt voor de Heilig Hart Kerk, Priorij Emmaus en Huize Maria Dommer. ●

Noten

1. Voor dit artikel heb ik voornamelijk geput uit drie publicaties over de slotzusters Augustinessen:
 - a. Voor wie luidt de klok? Z.j.
 - b. Monialen Augustinessen te Werkhoven, Amstelveen, 1985.
 - c. Mieke Tollenaar. De E van Engel, Blurb, 2012.
2. OSA - Orde van Sint Augustinus.
3. Mieke Tollenaar. De E van Engel, Blurb 2012. p. 16.
4. RHC Vecht en Venen, Gemeentearchief Maarssen inv. nr. 665. Vreemd genoeg staat als eigenaar mejuffrouw J. Th. Verschure uit Eindhoven vermeld. Zij ontving de huur erg onregelmatig.
5. Monialen enz. p. 95.

Een zeer magnifique Hofsteede genaemt Elsenburg

Auteurs: Jaap Kottman

Jan Simonis

Hans van Bommel

In het vorige artikel in Periodiek nr. 4-2017 werd Elsenburg II beschreven als voorbeeld van een nieuw type buitenhuis, het blokvormige. Dit ontstond in het midden van de zeventiende eeuw als gevolg van de veranderende - meer representatieve - functie van het buitenhuis. In dit artikel wordt beschreven hoe deze representatieve functie ook van invloed was op de omvang en inrichting van de gronden behorende bij het buiten.

Grondaankopen

Theodorus de Leeuw heeft zich niet alleen bezighouden met de verbouwing of nieuwbouw van het huis Elsenburg, maar ook met de uitbreiding van de bij het huis behorende gronden. Bij de aankoop van het huis besloeg het totale terrein zes morgen. ¹⁾ Hij had waarschijnlijk uitvoerig onderzoek gedaan naar de voordelen van de ligging van het buiten. Het huis lag pal aan de Vecht en zijn directe buurhuis was van de roemrijke patriciërsfamilie Huydecoper. De locatie van Elsenburg bood nog een voordeel. Het terrein grensde aan de Diependaalsedijk en er waren mogelijkheden om tuin en akkers door grondaankoop verder te vergroten. In het verlengde van zijn terrein lag ten oosten van de Diependaalsedijk een aantal smalle stroken land dat aan verschillende eigenaars toebehoorde. Aan de oostelijke richting van deze stroken was nog het slagenlandschap herkenbaar van de vroegste ontginningen in Maarsseveen. Deze waren vanuit de Diependaalsedijk en de Nassaustraat (Achterdijk) begonnen. ²⁾

Theodorus verkreeg al binnen drie maanden na de overdracht van de buitenplaats in 1715 drie

morgen bouwland. Het waren leenlanden van de Staten van Utrecht in gebruik door Grietje Jans Otterspoor. ³⁾ Op 25 november 1719 kocht hij voor twee duizend gulden opnieuw drie morgen land, “wijland gelegen in Maarsseveen achter Elsenburg”, van Emerentia van der Burgt, weduwe van Anthonie van Eegeren. In 1721 kocht hij nog drie morgen land van Balthasar Huydecoper: “(...) omtrent twee mergen hooyland... deselve gelegen zijn op Diependaal... strekkende van de Diependaalse Dijk tot achter aande weijlanden toe”, en verder “(...) nog een mergen gesepareert vant land 't welck tegenwoordig toebehorende is de heer Jacob van Lennep, strekkende mede van de voorschreven Diepe Daalsen Dijk tot achter aan het heck van de dwarslaan toe.” Met deze aankopen, samen negen morgen, kon hij zijn tuin in classicistische stijl uitbouwen. Maar hij wilde nog meer land. Achter de huidige Dr. Plesmanlaan lagen nog gronden tot aan de Zogwetering, die deels in bezit waren van de Huydecopers. In 1730 kocht hij daar drie morgen land, het Kerkenland genoemd. In 1731 en 1734 kocht Theodorus grond aan van respectievelijk twee morgen en zes morgen 400 roeden. ⁴⁾ In 1735 voegde hij ook nog het oostelijke deel van de Dwarseikelaan (huidige Dr. Plesmanlaan) aan zijn bezittingen toe. Deze laan lag deels tussen zijn al aangekochte terreinen. Deze laatste aangekochte terreinen, in totaal circa twaalf morgen, bestonden aanvankelijk uit weilanden die hij (voorlopig?) als zodanig in gebruik hield. Omvatte het totale gebied van Elsenburg in 1714 bij de aankoop door Theodorus de Leeuw zes morgen, begrensd door de Diependaalsedijk, na zijn overlijden stond op de verkoopakte van 24 augustus 1744 het gebied aangegeven tot aan de Zogwetering omvattend 26 morgen 400 roeden (zie afbeelding 1). ⁵⁾

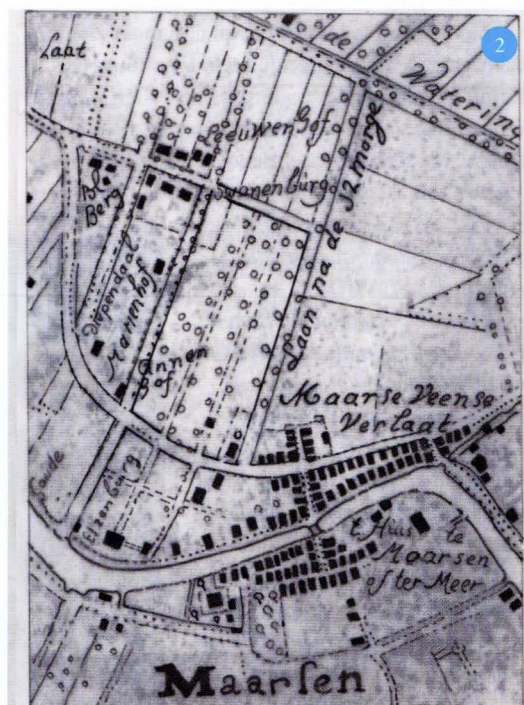

Een impressie (geel omlind) van de omvang van het terrein van Theodorus de Leeuw, geprojecteerd op de huidige situatie. Links loopt de Vecht.

Het terrein van Elsenburg met daarop zichtbaar de parallel lopende bomenlanen en dwarslaan. Uitsnede uit een bewerkte militaire kaart 1769. Bron ARA Den Haag.

Aanleg en inrichting van de tuin

Op de prent uit *De zegepraalende Vecht* (1719) waarop de buitenplaats Elsenburg van Theodorus de Leeuw staat afgebeeld, is te zien dat de voorzijde niet op de Vecht was gericht, maar op het zuiden (zie deel 4 in Periodiek no. 4-2017). Het woonhuis lag middenvoor op het terrein, op enige afstand van de Vecht. Het grootste, rechthoekige achterdeel van het terrein dat aansloot aan de Diependaalsdijk lag aan de rechterzijde van het huis. De gebiedsuitbreiding, zoals we hierboven hebben weergegeven, betrof in eerste instantie de aankoop van een aantal stroken land aan de overzijde van de Diependaalsdijk tot aan de huidige Dr. Plesmanlaan. Deze stroken behoorden aan verschillende eigenaars die hun land in gebruik hadden als bouwland, weiland of hooiland. Theodorus maakte van het totaal één grote rechthoekige, classicistische tuin. Op een kaart uit 1769 is in grote lijnen de indeling van die tuin aangegeven (zie afbeelding 2).

In het midden van de tuin liep een brede, rechte oprijlaan met bomen vanaf de zijkant van zijn huis in oostelijke richting naar de Diependaalsedijk en was daar afsluitbaar met een hek. Op enige afstand zuidelijk van deze laan was een tweede bomenlaan aangelegd, evenwijdig aan de eerste en een dwarslaan die beide lanen kruiste. Aan de overzijde van de Diependaalsedijk was een dam aangelegd in de sloot langs de weg. Vandaar liep de eerste bomenlaan rechtdoor in oostelijke richting tot aan de Dwarseikelaan, de huidige Dr. Plesmanlaan. De laan vormde zo een lange zichtlijn vanaf het huis. De tweede bomenlaan liep eveneens rechtdoor vanaf de sloot maar vermoedelijk was op die plek geen dam aangelegd. Waarschijnlijk liep daar ook een tweede dwarslaan. Er zijn geen gedetailleerde afbeeldingen van de tuin uit die periode bekend. Op de kaart is te zien dat bij de aanleg van de tuin door de indeling met de gekruiste lanen de mode is gevolgd die bij de Franse classicistische tuinen hoorde. Het achterste door Theodorus aangekochte deel, tot aan de huidige Zogwetering, dat al als weiland in gebruik was, had hij nog niet kunnen ontwikkelen, of hij koos ervoor het zo te laten.

De verkoopadvertenties van het buiten na het overlijden van De Leeuw geven nog meer zicht op de inrichting van de gronden van Elsenburg: genoemd worden onder andere de opstallen, de tuin, de decoraties, de bijzondere bomen en de aanwezige dieren. Een advertentie in de *Amsterdamsche Courant* van 22 augustus 1744 ter verkoop van Elsenburg, zegt: *“Een zeer magnifque Hofsteede genaemt ELSENBURG, met desselfs fraeye Heeren Huyzinge, Stal voor 14 Paerden, Koetshuys en Thuynmans Wooning & c., geleegeen aen de Rivier de Vegt by Maerssen, groot circa 16 morgen, en nog omtrent 12 morgen schoon Weyland daer agter aen geleegeen.”*

Smeedijzeren hek, vermoedelijk rond 1730 gemaakt, tegenwoordig onderdeel van het landgoed Doornburgh.
Foto Jaap Kottman.

Totaal dus circa 28 morgen x 0,848 ha is bijna 24 ha groot. De zinsnede *“nog omtrent 12 morgen schoon Weyland daer agter geleegeen”* wijst op de voortzetting van het perceel van Elsenburg naar de andere kant van de Diependaalsedijk, zoals we hierboven al noemden.

Van Ditzhuysen schrijft dat uitdrukkelijk werd aangegeven wat wel en wat niet onder de verkoop viel. Inbegrepen zijn alle behangsels in het huis en het speelhuis en ook de beelden in de nissen in het gebouw tegenover het huis. Niet inbegrepen waren: *“(…) de verdere beeldengroepen, kindertjes, borstbeelden, sphinxen, termen en de pedestallen en kokers alsmede vazen en potten en de spheerzon-nwijzer met hun pedestallen en voliëre achter het huys’.*” Uitgesloten van de verkoop zijn eveneens: *“de orangerie en bijgewassen, herten of ander vee noch tuynmansgereedschappen, broeibakken en ramen daarbij.”*⁶⁾

Kennelijk was het afzonderlijk verkopen van deze goederen winstgevender, want op 8 september wordt in de *‘Amsterdamsche Courant’* aangekondigd:

”Verkoping op Woensdag de 9 Sept. en volgende dagen op de Hofstede Elzenburg by Maerssen, van een grote party capitale Marmore en Hardsteene Beelden, Groepe, Vazen en hare Pedestalle en verdere Ornamenten, een uitmuntende party Oranje, Limoen, Laurier, Mirtus en andere Boomen en Bygewassen, Harten en ander Vee, Tuynmans Gereedschappen, een nette en fraye Inboel, en ’t geen

verders zal vertoont worden; alles 2 dagen voor de Verkoping te zien.”

Hek, vazen en sinxen

Op het landgoed Doornburgh zijn nog verschillende objecten te vinden die herinneren aan het buiten Elsenburg II. Op dezelfde plek waar vroeger het zeventiende-eeuwse hek stond dat afgebeeld staat op de prent van Elsenburg in *De zegepraalende Vecht* (1719), staat nu een prachtig hek langs de Vecht dat de naam ‘Doornburgh’ draagt. Ooit droeg dit hek echter de trotse naam ‘Elsenburgh’. Naar alle waarschijnlijkheid is het woorddeel -Elsen- later vervangen door het woorddeel -Doorn-. Uit de twee burchten op het hek steken ook elzentakken en geen doornentakken. Het geheel uit smeedijzer opgebouwde hek stamt vermoedelijk uit circa 1730 (zie afbeelding 3).⁷⁾ Gezien deze datering, heeft zeer waarschijnlijk Theodorus de Leeuw dit hek laten plaatsen.⁸⁾

Behalve het hek zijn op het landgoed nog meer objecten te vinden die restanten zijn van Elsenburg: een watergang, een sluisje aan het Timmermanslaantje

om het waterpeil te kunnen reguleren ten opzichte van de toen hoger gelegen Vecht en het bekende botenhuisje aan hetzelfde laantje. Minder bekend is dat er nóg enkele objecten bewaard zijn gebleven, niet op het buiten in Maarssen, maar elders.

Van Luttervelt zegt in zijn boek *‘De buitenplaatsen aan de Vecht’* dat de buitenplaats Zijdebalen bij Utrecht opviel door het aantal en de kwaliteit van de beelden in de tuinen van het landgoed. Daaronder bevonden zich nogal wat beelden en ook vazen van Jacob Cressant. Over twee vazen maakt hij dan de volgende opmerking: “gekocht uit de boedel van een zekeren De Leeuw die afkomstig kunnen zijn geweest van Elseburg”.⁹⁾ De vazen staan afgebeeld op tekeningen van de tuin van Zijdebalen rond 1745, gemaakt door Jan de Beijer.¹⁰⁾ Het betreft de tekening ‘Gezicht over de parterre op het Bergje’ (1745) en daarop is een triomfboog te zien met daaronder de twee tuinvazen die door Van Luttervelt bedoeld werden (zie afbeelding 4).

De twee vazen zijn bij het verdwijnen van Zijdebalen niet verloren gegaan, maar bevinden zich nu in het Rijksmuseum. Op de website van het

De triomfboog met de twee tuinvazen. Tekening ‘Gezicht over de parterre op het Bergje’ door Jan de Beijer van 1745. Bron Het Utrechts Archief.

Tuinvaas met voorstelling van de Winter en – op andere zijde van de vaas – de Lente. Foto Rijksmuseum.

museum staat het volgende over de vazen:

“De twee tuinvasen met de vier seizoenen zijn vrijwel zeker gemaakt voor de buitenplaats Elsenburg in Maarssen, eigendom van de Amsterdamse koopman Theodoor de Leeuw. De klassieke vorm is op verschillende plaatsen opgesierd met asymmetrische ornamenten die de rococostijl aankondigen. Voorbeelden zijn de grote kuiven boven de reliëfs die de seizoenen verbeelden.” Beide marmeren vazen hebben een deksel dat door een vlammend hart wordt bekroond. De hengsels bestaan uit vrouwenkoppen die via hermenlichamen (recht-hoekige, naar onder enigszins taps toelopende zuil, auteurs) in ramskoppen overgaan. De vazen zijn 114 cm hoog. De signatuur, onder het reliëf van de Zomer, luidt: ‘I. CRESSANT. F. ANNO 1714’. De vazen werden dus gemaakt in hetzelfde jaar waarin

Theodorus de Leeuw Elsenburg kocht!

De beeldhouwer Jacobus Cressant (1685- rond 1759) werd geboren in het Franse Abbeville. Hij bracht een groot deel van zijn leven in Nederland door. Hij maakte, zoals gezegd, verscheidene beelden en vazen voor de tuin van Zijdebalen en naar nu blijkt, werkte hij ook voor Elsenburg. Na zijn verhuizing naar Amsterdam werkte hij onder andere mee aan het nieuwe stadhuis, waarvoor hij een schoorsteen maakte. Rond 1751 keerde hij terug naar Frankrijk en overleed daar rond 1759.

Het is begrijpelijk dat de vazen niet zomaar als boedel met het huis mee verkocht werden. Ook in die tijd vertegenwoordigden dergelijke door een bekende kunstenaar ontworpen marmeren vazen een zeer hoge waarde. Vele bijzondere objecten uit buitenplaatsen werden in die periode apart geveild en aangekocht door rijke, veelal buitenlandse liefhebbers. Soms worden dergelijke stukken tegenwoordig opnieuw aangeboden en kunnen dan weer in Nederlands bezit komen.

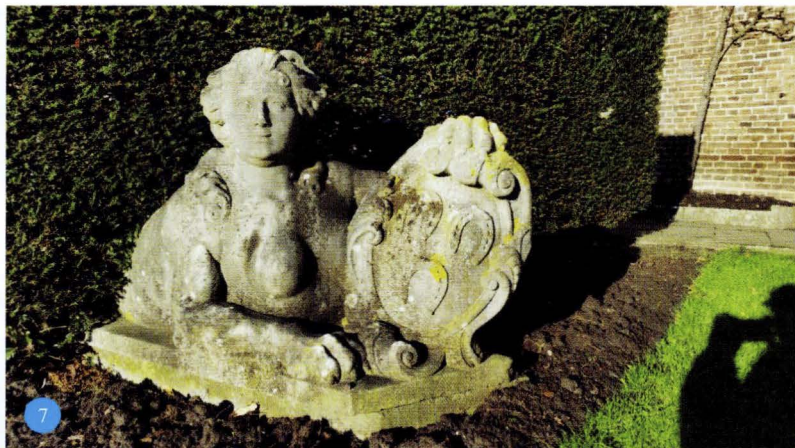
Op elke vaas worden twee seizoenen uitgebeeld door middel van goden en godinnen. Op de tuinvaas gedecoreerd met de Winter en de Lente, wordt de Lente voorgesteld door Flora, Romeinse godin van de lente en de bloemen. Flora is in tuniek en mantel en met ontbloot bovenlichaam; zij draagt een krans van rozen in het haar. Op de andere zijde van de vaas wordt de Winter voorgesteld in de persoon van de mythische godheid Chronos, de god van de tijd. Zijn attriboot, de zeis in zijn linkerhand, verwijst naar de eindigheid van het jaar, maar ook naar de vergankelijkheid van het leven (zie afbeelding 5).

Op de tweede vaas, gedecoreerd met de Zomer en de Herfst, staat Ceres, godin van de landbouw en het graan; zij beeldt de zomer uit. Zij heeft een schoof graan in de rechterarm en een sikkels in de linkerhand (zie afbeelding 6). Op de andere zijde van deze vaas is Bacchus, Romeinse god van de wijn, de roes en de dronkenschap, als Herfst

Detail uit de vaas met de voorstelling van de Zomer en de Herfst. Te zien is Ceres, allegorische uitbeelding van de Zomer. Op de voet staat de naam van de maker. Foto Rijksmuseum.

6

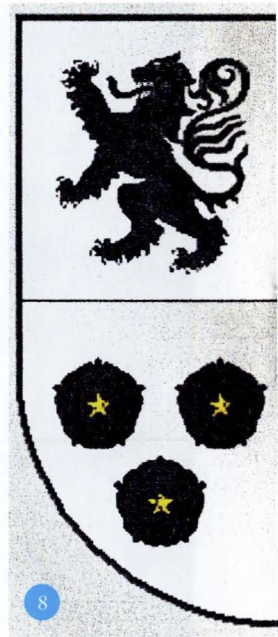
Sphinx met het wapen van Maria de Smeth. Foto rentmeester kasteel Rechteren.

voorgesteld. Hij krijgt van een jongetje, om wie hij zijn rechterarm heengeslagen heeft, een kelk aangeboden en met zijn linkerhand neemt hij een tros druiven uit een mand die hem door een meisje wordt aangereikt.

Van Luttermvelt noemt in zijn boek nog twee objecten die overgebleven zijn van Elsenburg. Dit zijn twee sphinxen met wapens van De Leeuw en De Smeth, die zich bevinden op kasteel Rechteren te Dalfsen en die, zo zegt hij, waarschijnlijk de tuinen van Elsenburg ooit gesierd hebben. In de verkoopadvertenties van Elsenburg, zie boven, worden inderdaad ook sphinxen genoemd. Nader onderzoek leert dat de sphinxen nog aanwezig zijn in de tuin van het kasteel Rechteren. Het betreft twee sphinxen die fungeren als wapenschildhouders van De Leeuw en De Smeth.

Het familiewapen van Maria de Smeth bestaat uit drie hoefijzers op goud (zie afbeelding 7). Dit wapen is een zogenoemd 'sprekend' wapen; het verwijst naar de betekenis van de naam De Smeth, namelijk De Smit, denk aan hoefsmid. Symbolisch staat het hoefijzer voor 'geluk'.

Het wapen van de familie De Leeuw is op zilver en in vieren gedeeld: 1 en 4 met een zwarte gaande leeuw, 2 en 3 met drie zwarte rozen met gouden harten (zie afbeelding 8). De leeuwen in het wapen verwijzen naar de familienaam en staan wellicht ook voor de symbolische betekenis 'dapper, moedig'. De roos met een gouden hart is een veel

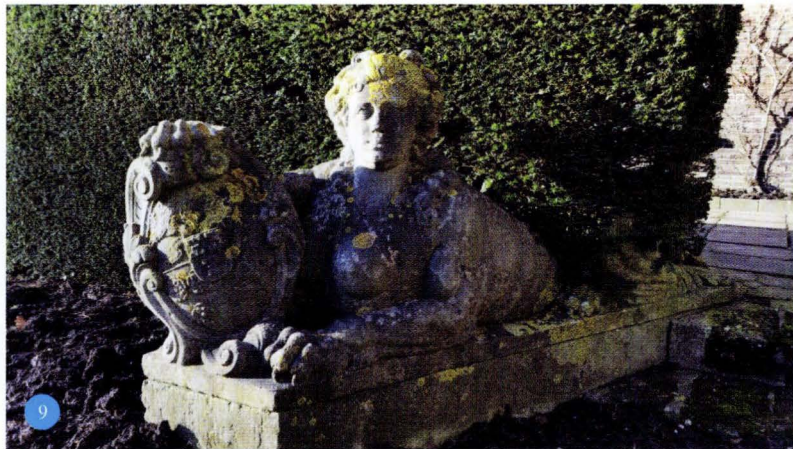
Wapen van De Leeuw.

voorkomende figuur in de heraldiek en staat onder andere voor liefde, schoonheid en jeugd.

In het midden van het wapen van De Leeuw op afbeelding 9 staan ook nog drie zuiltjes die niet te zien zijn op het wapen van afbeelding 8 (zie afbeelding 9). Dezelfde zuiltjes zijn ook terug te vinden op de wapens van het echtpaar De Leeuw-De Smeth in hun grafkapel te Abcoude. Het zijn de zuiltjes uit het wapen van de heerlijkheid Abcoude-Baambrugge.¹¹⁾ Ze zijn dus door De Leeuw aan zijn wapen toegevoegd na zijn aankoop van de ambachtsheerlijkheid Abcoude en Baambrugge uit de bezittingen van de Staten van Utrecht.

Nieuwe eigenaren: de afbraak van Elsenburg

Bij de dood van De Leeuw in 1744 werd het huis verkocht aan mr. François de Witt voor de som van f 30.500,00. Vermoedelijk veranderde er weinig aan de buitenplaats tijdens zijn leven. Hij stierf in 1775. Zijn zoon Jan de Witt (1755-1809) erfde de buitenplaats en in 1780 kocht hij het naast Elsenburg gelegen kleine buiten Somerbergen. Vermoedelijk liet hij daarna de tuin veranderen en opnieuw inrichten tot een zogenaamde Engelse landschapstuin volgens de nieuwe inzichten en trends van de

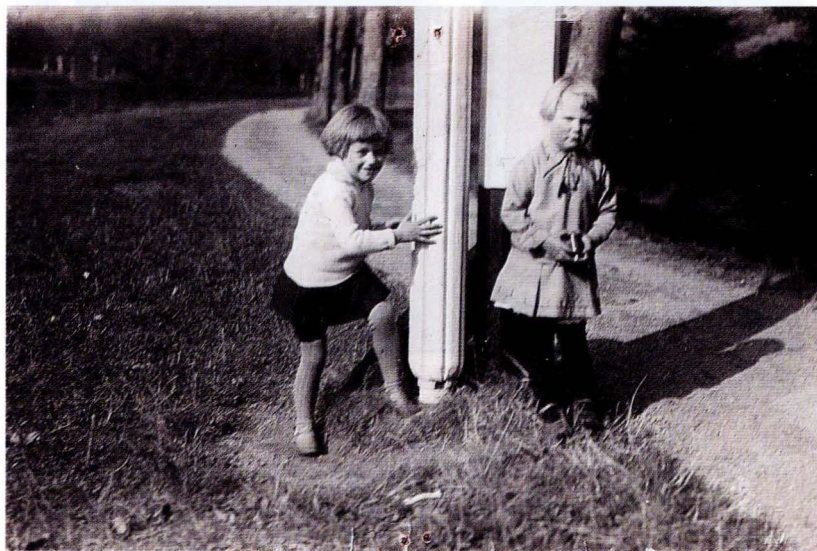
Sfinx met het wapen van Theodorus de Leeuw. Foto rentmeester kasteel Rechteren.

tuinarchitectuur. De tuin van Somerbergen met theekoepel werd zo in het geheel van de tuinen van Elsenburg opgenomen. Toen hij in 1787 als patriot uit al zijn functies werd gezet, vertrok hij naar Brussel en vervolgens naar Parijs. Spoedig na zijn terugkeer in 1795 liet hij het huis afbreken en daarmee kwam er een eind aan Elsenburg II. ●

Noten

1. De oppervlaktemaat 'morgen' verschilde per plaats. In Utrecht was de morgen anno 1629 0,828 ha. In Amsterdam was de morgen 0,813 ha. In Utrecht is later sprake van 0,848 ha. Bron: Meertens Instituut. De opgegeven oppervlakten van grondbezit zijn daarom allemaal bij benadering.
2. M. Bous e.a. (2007). *Maarssen, geschiedenis en architectuur, monumenten-inventarisatie Provincie Utrecht*. p. 23. Een slagengedachte ontstond bij veenontginningen. Er werden vanuit een zogenaamde ontginningsas, bijvoorbeeld een weg of oeverwal, lange, smalle en evenwijdige percelen aangelegd, meestal van elkaar gescheiden door kilometerslange ontwateringssloten.
3. R.H.C. van Maanen (1992). *Familiegeld (1721-1724) en het Oudschildgeld (1724) in het gerecht Oud-Maarsseveen en Neerdijk en Nieuw-Maarsseveen* p. 50.
4. Het Utrechts Archief toegang 67. Huydecoper Archief inv. nr. 1166.
5. Verkoopacte 24 augustus 1744 van Elsenburg met landerijen. Utrechts Archief toegang 67. Huydecoper Archief, inv. nr. 1166.
6. R.E. van Ditzhuyzen (1984). Het huis Elsenburg aan de Vecht en zijn eigenaren (1637-1813) p. 186-187. In: *Jaarboek Centraal Bureau Genealogie*, Deel 38. Den Haag, pp. 177-199.
7. Het hek heeft een dubbel stempelmerk met rechts de initialen LL. Een soortgelijk merk (met initialen IL, dat is I. Limroth, een Zweedse smederijbaas) is te zien op het monumentale hek, gedateerd 1729, van het West-Fries Museum in Hoorn. Zie: Peter Meijer (2002). *Hekken in Nederland*. Waanders Uitgevers, Zwolle/Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist. p. 32.
8. Het hek aan de Diependaalsedijk met de tekst DOORNBURGH stamt gezien de stijlkenmerken uit de periode 1770-1800.
9. R. van Luttervelt (1970). *De buitenplaatsen aan de Vecht*. De Tijdstroom, Lochem p.196 (vazen) en p.192 (sfinxen).
10. Zie: *Zijdebalen-Lusthof aan de Vecht. Tuin- en tekenkunst uit het begin van de 18e eeuw*. Centraal Museum Utrecht, 1981. Op pp. 40 en 41 wordt bij de tekening 'Gezicht over de parterre op het Bergeje' opgemerkt: "In de triomfboog twee zeer grote vazen door Cre(s)sant, voorstellende de Vier seizoenen".
11. De foto's van de sfinxen zijn door de rentmeester van kasteel Rechteren aan ons ter beschikking gesteld, waarvoor hartelijk dank. Dank ook aan Wim Timmer voor de verklaring van de zuiltjes in het wapen van Theodorus de Leeuw. De zuiltjes herinneren aan de heren van Zuilen. Die relatie is er volgens Wim Timmer inderdaad, want de zuiltjes komen voort uit het adellijke, uitgestorven geslacht Van Abcoude; een middeleeuwse afspijting van de heren van Zuilen.

Uit de Oude Schoenendoos Deel 73

.....
Auteur: Hans Sagel

Negentig jaar geleden bij de rolpaal aan de Vecht

Vroeger stonden er ten behoeve van de trekvaart vele rolpalen langs de Vecht. Ter herinnering aan het verleden zijn enkele van de rolpalen herplaatst. Een voorbeeld hiervan is de replica in de Vechtbocht bij het huis Doornburgh.

Omstreeks 1929 maakte vader Toon Dorrestein (1890-1955) deze leuke foto van zijn dochter Luda, links op de foto, en haar één jaar jongere vriendin Stef van der Elst, samen poserend bij de originele rolpaal op de bovengenoemde locatie. De meisjes Luda en Stef, toen 5 à 6 jaar oud, zijn in Maarsse thans beter bekend als de dames Diepgrond-Dorrestein en Van der Lugt-van Elst en zij zijn na negentig jaar nog steeds met elkaar bevriend. Beide dames hartelijk bedankt voor het ter beschikking stellen van deze bijzondere foto. Het is een prachtig plaatje!

De foto met het in aanbouw zijnde botenhuis uit het vorige nummer leverde weer veel reacties van lezers op. Ik ben vanzelfsprekend de betrokkenen, het zijn ditmaal echt te veel namen om hier allemaal te noemen, zeer erkentelijk daarvoor. De met elkaar verkregen uitkomst van het

raadsel is dat de foto de bouw toont (± 1910) van een botenhuis aan de Vecht op het terrein van het buiten Hazenburg aan de Binnenweg, direct naast het daar gelegen huis Solitude. Waarschijnlijk gebeurde dit in opdracht van de heer J.B. Scheuer, een cargadoor en expediteur uit Amsterdam die van 1908 tot 1941 eigenaar was van Hazenburg. Al vrij snel na de bouw van het botenhuis, omstreeks 1935/36, werd op dit perceel een woning gebouwd voor de tuinman van Hazenburg, de heer Bonhof en zijn gezin. Waarschijnlijk is toen het botenhuis weer verdwenen. Rond 1970 werd de tuinmanswoning afgebroken en door de toenmalige Maarsse notaris J.W.L. Beijer, die zelf op Hazenburg woonde, vervangen door het nu nog bestaande kantoorgebouwtje aan de Binnenweg 58. Doordat het botenhuis maar tamelijk kort heeft bestaan (25 jaar?), was de herinnering eraan nagenoeg verdwenen. Via deze oude foto uit de schoenendoos is die zeker weer een klein beetje teruggekeerd. Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, e-mail: J.H.Sagel@kpnplanet.nl ●

het oude regthuys
 eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
 telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarssen

HAIRFASHION MAARSSSEN
 PROFESSIONALS
 IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
 VOOR JE HAAR
 EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

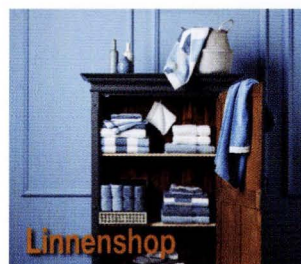
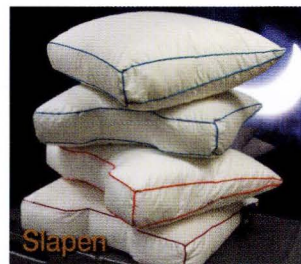
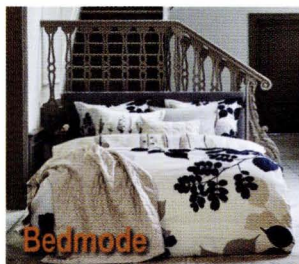
DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
 TEL. 0346 562032
 HAIRFASHIONMAARSSSEN.NL

OF DOWNLOAD
 ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSSEN

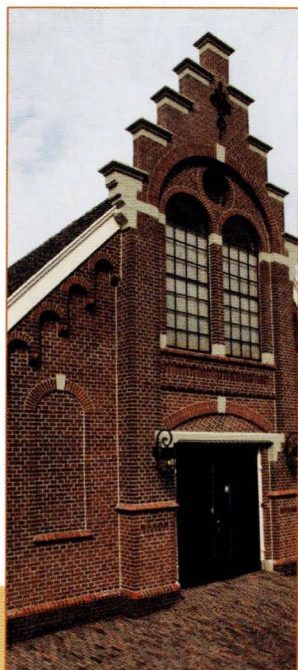

de Graaff

slapen/bedmode/lingerie/linneshop

Kaatsbaan 48
 3601 ED Maarssen
 0346-562122
www.degraaffmaarssen.nl

Advertenties

Wij lopen met u mee, in alle rust en vol aandacht.

De emoties zijn vaak zo overweldigend, het verdriet zo groot. Juist dan is het fijn als er iemand met u meeloopt, iemand die samen met u de tijd neemt om vorm aan het afscheid te geven. Wij luisteren naar u, helpen u en steunen u als het allemaal even te veel wordt.

Iedere stap die wij zetten, zetten we samen met u, in alle rust en vol aandacht. Zo ontstaat een persoonlijke uitvaart; een afscheid dat op een zachte manier deel gaat uitmaken van uw dierbare herinneringen. Een afscheid waarover u later kunt zeggen dat het goed was, omdat ieder detail zo precies aansluit bij uw wensen.

Op onze website vindt u meer informatie over onze manier van werken. Wilt u liever een persoonlijk gesprek? Bel ons dan voor een afspraak.

Snijders Uitvaartonderneming b.v.
telefoon: 0346 – 580132 (dag en nacht bereikbaar)

UITVAARTONDERNEMING SNIJDERS B.V.

Rouwcentrum en kantoor:
Kerkweg 14, 3603 CM Maarssen,
telefoon: 0346 - 580 272
fax: 0346 - 580 250
info@snijdersuitvaart.nl

Lid van REQUIEM UITVAARTZORG

Ritter
MAKELAARDIJ

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheek
verhuur • nieuwbouw

Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
 erarittermakelaardij
 @ERA_Ritter

